

Policydokument för regionala resurscentra mot hedersrelaterat våld och förtryck

En gemensam plattform för resurscentraverksamheterna

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Policydokument för regionala resurscentra mot hedersrelaterat våld och förtryck – en gemensam plattform för resurscentraverksamheterna

© Länsstyrelsen Östergötland år 2021

Länsstyrelsen Östergötland
Östgötagatan 3, 581 86 Linköping
Växel: 010-223 50 00
E-post: ostergotland@lansstyrelsen.se

lansstyrelsen.se/ostergotland

Innehåll

Innehåll	3
Förord	5
1. Inledning	6
Disposition	6
Regeringsuppdrag – regionala resurscentra mot hedersrelaterat våld och förtryck ..	6
Istanbulkonventionen	8
Barnets bästa som överordnad princip	9
2. Vad är hedersrelaterat våld och förtryck?	10
Särskilt sårbara grupper	14
Ensamkommande, asylsökande eller nyanlända barn eller unga	16
Hedersrelaterat våld och förtryck och prostitution och människohandel	16
3. Processbeskrivning av arbetet 2018–2020 – följeforskningens analys och slutsatser	17
Faser i utvecklingen av resurscentra	17
Följeforskningens slutsatser	21
4. En gemensam plattform för regionala resurscentra – för vem, i vilket syfte och vad vill vi uppnå?	23
Vad är ett regionalt resurscentrum?	23
RC-verksamheternas syfte	23
RC-verksamheternas mål	24
Minsta gemensamma nämnare för RC-verksamheterna	25
5. Att samverka är allas ansvar	27
Dödsfallsutredningar	27
Barnahus	27
Övergripande strategi för samverkan	28
Metodstöd för samverkan	29
Gemensamma riktlinjer för samverkan kring resurscentra	30
6. Att särskilt beakta i kontakten med yrkesverksamma	33

Standardiserade bedömningsmetoder	34
Vikten av samverkan vid hot- och riskbedömningar	34
7. Förutsättningar för att ge stöd och rådgivning till den utsatta målgruppen.....	36
Insatser utan föregående behovsprövning	36
Insatser utan behovsprövning till barn utan vårdnadshavares samtycke och vetskap	38
Välförankrade rutiner.....	41
8. Stöd och rådgivning till den utsatta målgruppen.....	42
Stödets och rådgivningens innehåll.....	42
9. Informationshantering inom verksamheterna	44
Aktuell lagstiftning	44
Förväntad ny reglering kopplat till dokumentationsskyldighet	45
10. Förväntad ny reglering i övrigt att beakta	47
11. Kvalitetssäkring och uppföljningsmodell	48
Övriga dokument framtagna av nationella samordningen	49
Referenslista	51

Förord

Under senare år har vi sett en förstärkning i det svenska samhällets ambitioner att ge barn och unga samt vuxna utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck bättre skydd och ett större erkännande för det lidande som åsamkats dem. Bland annat har den svenska lagstiftningen på flera sätt skärpts på detta område. Skärpta lagar är nödvändiga och viktiga i kampen mot hedersrelaterat våld och förtryck, barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor. Men minst lika viktigt är det direkta mötet med de individer som är utsatta eller riskerar att utsättas. Yrkesverksamma och myndigheter som möter de utsatta måste veta hur de ska agera eller vart de kan vända sig för att få vägledning.

Resurscentrasatsningen handlar om att skapa goda förutsättningar på regional nivå för att några av våra mest utsatta grupper i samhället ska få tillgång till specialiserat och anpassat stöd och hjälp av god kvalitet. Det är en oerhört viktig del i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

*Din släkt är din kropp, Ayla.
pappa är huvudet,
mamma är händerna,
dina farbröder fötterna,
och så vidare.*

*Händer det något
med en del av din kropp,
så angår det oss alla.*

*Gör du något dumt
med en del av din kropp
så får vi alla skulden.*

Ur Pia Höjebergs "Aylas saga", 2004

1. Inledning

Detta policydokument är framtaget av Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland (härefter Nationella kompetensteamet). Innehållet har delvis tagits fram tillsammans med länsstyrelserna i de län som under 2018–2020 deltagit i arbetet med att utveckla regionala, kommun- och myndighetsgemensamma resurscentra mot hedersrelaterat våld och förtryck (härefter RC) samt RC-verksamheternas samordnare. Dokumentet syftar till att utgöra en gemensam plattform vid såväl utvecklingen av regionala resurscentra som i den operativa verksamheten.

Disposition

Dokumentet är indelat i elva kapitel. Det första och inledande kapitlet beskriver regeringsuppdraget och förutsättningarna för dess genomförande med utgångspunkter i internationella konventioner. Därefter ges en övergripande beskrivning av hedersrelaterat våld och förtryck. I kapitel tre presenteras relevanta delar av följeforskningens resultat avseende pilotperioden 2018–2020. I nästföljande kapitel presenteras en gemensam plattform för regionala resurscentra med fokus på beskrivningar av syfte och mål för RC-verksamheterna. Det femte kapitlet berör vikten av samverkan och gemensamma nationella riktlinjer av relevans för RC-verksamheterna.

I kapitel sex ligger fokus på att lyfta särskilt angelägna teman avseende stödet till yrkesverksamma. Därefter kommer två kapitel som tar fasta på stödet till den utsatta målgruppen dels avseende förutsättningarna för att kunna ge stöd och råd, dels vad denna stöd- och rådgivningsfunktion bör innehålla. Nästföljande kapitel berör informationshantering inom verksamheterna, både utifrån aktuell lagstiftning och förväntad ny reglering kring dokumentationsskyldighet. I kapitel tio ges en beskrivning av förväntad ny reglering i övrigt för RC-verksamheterna att beakta.

Det elfte och sista kapitlet innefattar en kortare genomgång av en uppföljningsmodell som har framtagits särskilt för RC-verksamheterna.

I slutet av policydokumentet finns även en förteckning av övriga dokument som Nationella kompetensteamet inom ramen för samordningsuppdraget, tillsammans med berörda länsstyrelser och RC-verksamheter, har tagit fram sedan 2019.

Regeringsuppdrag – regionala resurscentra mot hedersrelaterat våld och förtryck

Regeringen gav i ett regeringsbeslut¹ den 18 december 2017 länsstyrelserna några förstärkta uppdrag kring jämställdhetsarbetet. Uppdragen utgår ifrån nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor och ämnar bidra till att uppnå det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra². Ett av dessa uppdrag handlar om utvecklingen av regionala resurscentra mot hedersrelaterat våld och förtryck.

¹ Regeringsbeslut 2017-12-18, S2017/07420/JÄM (delvis)

² Skr. 2016/17:10

Mer specifikt lyder beskrivningen av regeringsuppdraget³ på följande vis:

”Länsstyrelserna ska på några platser i landet stödja utvecklingen av regionala, kommun- och myndighetsgemensamma resurscentra för barn och vuxna som är utsatta, eller riskerar att utsättas för våld av närstående, i synnerhet hedersrelaterat våld och förtryck. Sådan verksamhet kan innebära samlokalisering av socialtjänst, hälso- och sjukvård samt polis med flerspråkig kompetens för att underlätta stöd och skydd, inklusive för personer som medverkar i brottsutredningar.”

Uppdraget har hittills samordnats av Nationella kompetensteamet på uppdrag av länsstyrelserna, och redovisats i en delrapport i mars 2019⁴, en slutrapport i mars 2020⁵ och i mars 2021⁶.

Regeringen har i 2021 års regleringsbrev⁷ gett Nationella kompetensteamet i uppdrag att samordna arbetet med att utveckla regionala resurscentra mot hedersrelaterat våld och förtryck samt fördela 10 miljoner kronor (sakanslag) för detta ändamål. Nationella kompetensteamet har tagit fram en övergripande nationell plan som beskriver uppdraget och hur den nationella samordningen är strukturerad. För mer information om bakgrund och organisering av arbetet se denna plan.⁸

Även i länsstyrelsernas uppdrag att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor ingår att fortsätta stödja utvecklingen av regionala resurscentra på några platser i landet, i enlighet med tidigare meddelade regeringsbeslut (S2017/07420 och A2019/01278)⁹. Arbetet ska genomföras mot bakgrund av de utvärderingar som gjorts av arbetet hittills. Målgruppen för satsningen har i enlighet med rekommendationer från den nationella samordningen och följeforskningen avgränsats till barn, unga och vuxna utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Det långsiktiga målet med resurscentrasatsningen är att bidra till att uppnå målsättningarna i nationella strategin att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor¹⁰, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor.

3 Regeringsbeslut 2017-12-18, S2017/07420/JÄM (delvis)

4 Länsstyrelsen Östergötland, *Delredovisning av regionala resurscentra för våldsutsatta*, Dnr: 4172–2019

5 Länsstyrelsen Östergötland, *Slutrapport 2018–2019: Regionala resurscentra för våldsutsatta med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck*, Rapport 2020:4

6 Länsstyrelsen Östergötland, *Slutrapport 2020 – Regionala resurscentra för våldsutsatta med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck*, Rapport 2021:7

7 Regeringsbeslut 2020-12-17, A2020/02662, A2020/02621 (delvis)

8 *Nationell plan för utvecklingen av regionala, kommun- och myndighetsgemensamma resurscentra mot hedersrelaterat våld och förtryck*, 2021

9 Regeringsbeslut 2020-12-22 Fi2020/00609 m.fl.

10 Skr. 2016/17:10

Istanbulkonventionen

Resurscentrauppdraget ska som ovan nämnts bidra till att uppnå den nationella strategins målsättningar, främst målsättning två (förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn). Insatsen grundar sig även på internationella konventioner, däribland Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet – även kallad Istanbulkonventionen, som antogs 2011.¹¹ Istanbulkonventionen är det första juridiskt bindande regionala instrument om våld mot kvinnor i Europa. Sverige ratificerade konventionen i maj 2014 och den trädde i kraft i november 2014.

Artikel 22 – Specialiserade stödtjänster

Partnerna ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att ordna så att personer som har utsatts för någon av de våldshandlingar som faller inom ramen för denna konvention får tillgång till omedelbara, kort- och långsiktiga specialiserade stödtjänster, med lämplig geografisk spridning.

Europarådet har i sin granskning av Sveriges efterlevnad av Istanbulkonventionen observerat att få steg har tagits för att stärka myndigheternas samarbete. Samtidigt lyfts att länsstyrelserna redan har fått i uppdrag av regeringen att i frågor om mäns våld mot kvinnor främja samverkan mellan kommuner, landsting, myndigheter på regional nivå samt civilsamhällesorganisationer. Även uppdraget att utveckla regionala, kommun- och myndighetsgemensamma resurscentra lyfts som något Europarådet stödjer:

- 115. “The Boards shall also support the development of regional inter-agency resource centres for children and adults at risk of domestic violence and “honour-related violence” and oppression.”¹²
- ”134. GREVIO welcomes this variety of specialist support services, in particular the efforts made in recent years to set up and support specialist counselling services for anyone experiencing “honour-related violence”.”¹³

11 Sveriges internationella överenskommelser, *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet*, Istanbul 11 maj 2011, utgiven av utrikesdepartementet, Dnr. 2014:13

12 Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), *GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) SWEDEN*, Council of Europe, 2019, sid. 33. Se även punkt 135.

13 Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), *GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) SWEDEN*, Council of Europe, 2019, sid. 37.

Barnets bästa som överordnad princip

Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) antogs av FN:s generalförsamling den 20 november 1989 och utgör en del av folkrätten. Det är ett rättsligt bindande internationellt avtal som slår fast att barn är individer med egna rättigheter, inte föräldrars eller andra vuxnas ägodelar. 196 länder har ratificerat konventionen och sedan 1 januari 2020 är Barnkonventionen svensk lag i Sverige.

Följande fyra grundläggande principer ska enligt denna lag alltid beaktas när det handlar om frågor som berör barn:

Art 2: Alla barn har samma rättigheter och lika värde, ingen får diskrimineras.

Art 3: Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn.

Art 6: Alla barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling.

Art 12: Alla barn har rätt att få uttrycka sin mening och få den respekterad.

Särskilt viktiga artiklar i Barnkonventionen i förhållande till hedersrelaterat våld och förtryck är exempelvis följande:

Art 19: Barn ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive övergrepp.

Art 24: Barn har rätt till bästa möjliga hälsa, tillgång till hälso- och sjukvård samt till rehabilitering. Traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa ska avskaffas.

2. Vad är hedersrelaterat våld och förtryck?

All form av våld och förtryck ska motverkas och bekämpas. Regeringen har beskrivit hedersrelaterat våld och förtryck som ett allvarligt samhällsproblem vars konsekvenser är oacceptabla.

Regeringen definierar hedersrelaterat våld och förtryck på följande sätt:¹⁴

”Med hedersrelaterat våld och förtryck avses att människor, främst flickor och kvinnor men även pojkar och män, begränsas i sina liv och utsätts för påtryckningar och våld som syftar till att upprätthålla familjens kontroll över individen. Hedersrelaterat våld och förtryck är kopplat till hedersnormer som bygger på starka patriarkala eller heteronormativa föreställningar. De patriarkala föreställningarna tar sig uttryck i kontroll av flickor och kvinnor som sträcker sig från begränsningar i vardagen rörande klädsel, umgänge och rörelsefrihet till begränsningar i val av utbildning, arbete, äktenskap och äktenskapsskillnad. I sin mest extrema form kan hedersnormerna leda till allvarlig brottslighet såsom t.ex. Hot om våld och våld, inklusive dödligt sådant. För de individer som försöker trotsa kontrollen kan följderna bli allvarliga.

Hedersrelaterat våld och förtryck kännetecknas av att det finns ett starkt kollektivistiskt inslag, ofta i en familj och släktrelation, som bl.a. innebär att individens intresse och handlingar anses vara underordnat familjens intresse och att individens sexualitet och intima relationer är hela familjens angelägenhet som kan påverka familjens anseende. Hedersnormerna grundar sig i en föreställning om heder som inte delas av övriga samhället och som strider mot principen om alla människors lika värde och den

¹⁴ Regeringens proposition 2019/20:131 Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet, sid. 24–25

enskilda människans frihet och värdighet. Till hedersnormerna hör bl.a. uppfattningen att familjens rykte och anseende är avhängigt kvinnliga familjemedlemmars kyskhet och oskuld samt deras faktiska och påstådda beteende i förhållande till dessa ideal.

I familjer som lever med hedersnormer är det oftast männen som bestämmer, men även kvinnor kan utöva hedersförtryck. Det förekommer också att pojkar och unga män är utsatta för hot, kontroll och begränsningar samt äktenskapstvång som har sin bakgrund i hedersrelaterade normer. Pojkar förväntas också i stor utsträckning att bevaka och kontrollera sina systrar eller andra kvinnliga släktingar. Brottsligheten syftar till att på ett omotiverat sätt skambelägga barn och unga människor som fritt vill utforma sina liv och själva bestämma vem de vill leva med. (...)

Begreppet hedersrelaterat våld och förtryck är numera tydligt etablerat och även om det inte alltid ges ett helt enhetligt innehåll beskrivs det ofta på ungefär samma sätt. Hedersrelaterat våld och förtryck tar sig uttryck på en rad olika sätt. Det handlar om allt ifrån subtila inskränkningar i de utsattas levnadsvillkor till brottsliga gärningar. I allmänhet kan hedersrelaterat våld och förtryck beskrivas som brott riktade mot någon, ofta en släkting, som enligt gärningsmannens och övriga släktens eller gruppens uppfattning anses ha vanärat eller riskerar att vanära gärningsmannens, släktens eller gruppens heder. Brottslighetens motiv är att förhindra att hedern skadas eller förloras, alternativt att reparera eller återställa den skadade eller förlorade hedern. Termerna brott med hedersmotiv och hedersrelaterad brottslighet kan alltså användas synonymt för att beskriva samma företeelse. Hedersrelaterat våld och förtryck har en kollektiv karaktär på så sätt att det ofta understöds eller uppmanas av andra personer i släkten samt är förankrat i en bredare krets. Vidare är våldet och förtrycket ofta riktat mot flickor och unga kvinnor, även om vuxna kvinnor, unga män, hbtq-personer och personer med intellektuell funktionsnedsättning också drabbas.”

Det kollektiva förtrycket innebär också att det finns förväntningar och/eller krav på att sätta familjens, släktens eller ett ännu större kollektivs intressen framför sina egna. Den som inte gör det riskerar att övertalas, pressas eller utsättas för fysiskt eller psykiskt våld. Val av partner är till exempel många gånger inte individens eget val utan är en angelägenhet för familjen eller ett större kollektiv. Det krävs en stark kollektiv kontroll för att förhindra att någon familjemedlem drar skam och vanära över sin familj. Eftersom skammen drabbar hela familjen kontrollerar familjemedlemmar aktivt varandras beteende. Själva våldsutövandet kan också ha en kollektiv karaktär, det vill säga att det ofta är fråga om flera förövare från familjen och ibland även släkten och/eller gruppen. Våldet kan också vara sanktionerat och/eller pådrivet av familjemedlemmar eller släktingar som inte direkt medverkar i att utöva våldet, men som aktivt underlåter att skydda den utsatta från våldet.

Barn och unga¹⁵ som drabbas är särskilt utsatta eftersom de är beroende av att vuxna i deras omgivning agerar för att skydda dem. Flickor och unga kvinnor utsätts särskilt hårt av våldet och förtrycket. Kontroll och begränsningar ökar med stigande ålder, och det finns erfarenheter som visar att barn, i synnerhet flickor, utsätts för detta redan i förskoleåldern.

Särskilt svåra utmaningar för flickor kan vara att:

- flickors och kvinnors oskuld och sexualitet är en angelägenhet för hela familjen, släkten och kollektivet
- bli ett subjekt i ett system där den minsta beståndsdel är familjen, och där individens intressen underordnas kollektivets
- hantera känslor i ett system som ser känslor som farliga
- bli vän med sin kropp när kroppen är hennes fiende
- utveckla inre gränser när systemet bara erbjuder hårda yttre gränser
- hitta allierade i ett system där alla är rädda
- tycka om sig själv även om hon fått höra att hon är värdelös, äcklig, dum och dålig
- bli självständig när systemet kräver lydnad och anpassning
- försöka nå mål och drömmar i ett system där hon saknar makt.

Som nämnts är kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet, oskuld och kyskhet central för att upprätthålla familjens anseende. Flickor och kvinnor som utsätts för sexuella övergrepp vågar inte berätta om det, eftersom de riskerar att skuldbeläggas och bestraffas om det kommer fram. Föreställningen om att mäns heder är avhängig kvinnors och flickors påstådda eller faktiska sexuella beteende hör också samman med förekomsten av barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning. De som utsätts för barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning blir utsatta både i Sverige och utomlands.

Målgruppen barn och unga som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck är en bred målgrupp som innefattar individer i olika åldrar och med olika kön, sexualiteter, kognitiv förmåga och så vidare. Gemensamt för målgruppen är att de lever i en kollektivistisk kontext i vilken det kan förekomma våld, förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap, bortförande och könsstympning av flickor och kvinnor. Dessutom kan barn och unga i denna kontext vara både offer och förövare, oftast pojkar och unga män, ibland samtidigt. Det är viktigt att även se pojkars utsatthet när de tvingas ta en sådan kontrollerande roll – en roll som också påverkar deras eget livsutrymme. Syskon till en utsatt person kan ha bevittnat våld och förtryck och även själva blivit utsatta och begränsade.

¹⁵ Med barn avses i detta policydokument personer under 18 år. Unga är en delvis överlappande kategori och avser personer upp till 25 år (i enlighet med exempelvis Statistiska centralbyrån och Brottsförebyggande rådet).

Hur kan det hedersrelaterade våldet ta sig uttryck?

- **Fysiskt våld:** allt ifrån enstaka slag till systematisk misshandel och även mord (iscensättning av självmord genom att exempelvis bli knuffad från balkong eller att tvingas ta tabletter/gift). Även till exempel könsstympning, att klippa av en flickas/kvinnas hår mot hennes vilja eller att bli skållad.
- **Psykiskt våld:** såsom kontroll, kränkningar, hot, skuld- och skambeläggning.
- **Socialt våld:** exempelvis att bli isolerad, utfrysad, förskjutet eller bannlyst.
- **Sexuellt våld:** såsom sexuella övergrepp, och även våldtäkt som följd av ett påtvingat äktenskap.
- **Latent våld:** till exempel att leva med rädsla för att utsättas för våld, utifrån tidigare erfarenheter av att familjemedlemmar har utsatt och utsatts för våld eller att själv ha blivit utsatt.
- **Försummelse:** såväl känslomässig som fysisk.
- **Materiellt våld:** genom att förövaren exempelvis slår sönder den utsattas personliga ägodelar eller andra saker i hemmet.
- **Digitalt våld och kontroll:** kontroll av mobil, installerade spionprogram i mobiltelefoner, GPS eller andra spårningsverktyg, spridning av bilder på nätet, rykesspridning på nätet, tilltvingade lösenord eller bank-id i syfte att få tillgång till exempelvis vårdjournaler eller ekonomi. Läs mer om digitalt våld på Jämställdhetsmyndighetens webbplats.
- **Ekonomiskt våld:** såsom att inte ha tillgång till egna pengar, tvingas redovisa inköp, att nekas utbildning och möjlighet att försörja sig själv, att bli lurad/tvingad att skriva på exempelvis lånedokument eller att förövaren förfalskar den utsattas underskrift (urkundsförfalskning).
- **Transnationella dimensionen av våldet** där barn och unga samt vuxna riskerar att föras ut ur landet eller hållas kvar mot sin vilja i syfte att utsättas för barnäktenskap, tvångsäktenskap, könsstympning, omvändelseförsök, uppfostras i enlighet med familjens/släktens/kollektivets normer och värderingar.

Mer specifikt kan utsattheten ta sig följande uttryck:¹⁶

- Att inte få vara med på alla skol- och fritidsaktiviteter.
- Att inte få välja vilka kläder man vill ha. Det handlar också om krav på anständig klädsel.
- Krav på att ta stort ansvar för hemanarbete och småsyskon.
- Kontroll av mobil, dator och sociala medier.
- Att inte få välja eller välja bort religiös åskådning.
- Att inte få ha vänner som inte är godkända av familjen.
- Att inte få ha pojkvän/flickvän.
- Att behöva dölja/hemlighålla sin sexuella läggning eller könsidentitet.
- Att inte få ha sex innan äktenskap.
- Att inte få välja/välja bort partner.
- Att utsättas för barn- och tvångsäktenskap.
- Att utsättas för oskuldskontroller, oskuldsintyg och hymenoperationer.
- Att utsättas för könsstympning av flickor och kvinnor.
- Att bli bortförd och/eller kvarhållen utomlands i syfte att giftas bort, utsättas för könsstympning, att utsättas för omvändelseförsök eller uppfostras i enlighet med hedersnormer ("uppfostringsresor").

¹⁶ Viktigt att beakta är att denna lista inte är uttömmande. Dessa är endast exempel.

I ett sammanhang där det förekommer hedersrelaterat våld och förtryck är det den utsatta som skuldbeläggs. Detta samtidigt som förövaren ges rätt, uppmuntras eller tvingas att straffa den utsatta personen. Våld och förtryck blir därmed normaliserat, och även de utsatta kan internalisera kollektivets normer. Att bryta mot systemet ställer höga krav på individen och då krävs det att samhället ställer upp med stöd, skydd och rehabilitering.¹⁷

Särskilt sårbara grupper

Hbtq-personer

I regeringens definition lyfts hbtq-personers särskilda utsatthet:

De heteronormativa föreställningarna innebär att hbtq-personers sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck betraktas som ett hot mot familjens heder. Hbtq -personer kan utsättas för samma typ av hedersrelaterat våld och förtryck som andra unga men specifikt förekommer även s.k. omvändelseförsök. Det innebär att familjemedlemmar eller släktingar försöker få dem att bli heterosexuella, till exempel genom att hitta en lämplig partner och tvinga dem att ingå äktenskap. Hbtq-personer är därför också en utsatt grupp i hederssammanhang.¹⁸

Det kan finnas ett totalt tabu kring hbtq-frågor i familjer och sammanhang som präglas av hedersnormer. Om en familj får veta att en son eller dotter är homosexuell, bisexuell, trans- och/eller queerperson kan kontrollen öka/förvärras och ta sig mer våldsamma uttryck. De utsatta kan bli utstötta och/eller utsättas för olika typer av våld så som fysiskt våld eftersom de uppfattas som en så stor skam för familjen och släkten. Många unga hbtq-personer är väl medvetna om att deras sexualitet är förbjuden utifrån de normer och värderingar som råder inom den egna familjen och släkten, och kan känna skam och skuld över att de gör sina föräldrar besvikna. Det finns också en stor risk att de själva tänker att de är sjuka eller syndiga om de alltid har fått höra att homo- och bisexualitet är sjukt och syndigt.

Det är vanligt att hbtq-personer utsätts för så kallade omvändelseförsök, det vill säga att deras föräldrar eller andra släktingar försöker omvända dem till att bli heterosexuella¹⁹. Sådant kan till exempel ske genom att de unga tvingas genomgå en religiös ritual för att "botas" och/eller tvingas resa till släktens ursprungsland för att träffa religiösa ledare eller för att man ska hitta en lämplig partner av motsatt kön till dem. Ett omvändelseförsök kan således resultera i tvångsäktenskap, för att korrigera sexualiteten. Det finns också individer som gifter sig och bildar familj så som det förväntas och krävs av dem, samtidigt som de i smyg lever ett annat liv.

Läs vidare

Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet fick i 2017 års regleringsbrev ett uppdrag att ta fram uppdaterat kunskapsunderlag om våld i samkönade relationer och annat våld mot hbtq-personer. I kunskapsunderlaget *Våld mot hbtq-personer – en forsknings- och kunskapsöversikt* (NCK-rapport 2018:1) finns ett kapitel kring hedersrelaterat våld och förtryck mot hbtq-personer.

¹⁷ Se även Länsstyrelsen Östergötland, *Hedersrelaterat våld och förtryck – Handbok för skola och socialtjänst om skyldighet att se och hjälpa utsatta*, 2010 (reviderad 2020)

¹⁸ Regeringens proposition 2019/20:131 *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet*, sid. 24–25

¹⁹ Nationellt centrum för kvinnofrid, *Våld mot hbtq-personer – en forsknings- och kunskapsöversikt*. NCK-Rapport 2018:1.

Personer med intellektuell funktionsnedsättning

Även personer med intellektuell funktionsnedsättning lyfts av regeringen som särskilt sårbara:

Personer med intellektuell funktionsnedsättning som utsätts för hedersrelaterat våld eller annat förtryck är en annan sårbar målgrupp eftersom dessa ofta står i en särskilt tydlig beroendeställning till gärningsmannen eller gärningsmännen och har andra referensramar. Vidare är förtryck mot personer inom denna kategori särskilt svårupptäckt eftersom förtrycket kan ta sig andra uttryck än det förtryck som utövas i förhållande till personer som inte har en intellektuell funktionsnedsättning.²⁰

För personer med intellektuell funktionsnedsättning kan hedersrelaterade normer och begränsningar ta sig andra uttryck och få andra konsekvenser. Dessutom upptäcks våldet och förtrycket ofta i ett senare skede eller inte alls, från samhällets sida. Till skillnad från unga utan funktionsnedsättning behöver familjer till dessa unga inte alltid agera aktivt för att kontrollera och bestraffa. Genom att exempelvis inte bistå den unga med praktiskt stöd så som att skjutsa till kompisar, anmäla sig till aktiviteter, söka LSS-insatser med mera begränsar föräldrarna den unga och hens tillvaro. Även bestraffningen kan vara passiv på så sätt att personen inte får sin medicin, inte får gå till skolan, inte får hjälp med att gå på toaletten och så vidare.

Till skillnad från unga utan funktionsnedsättning som ofta blir tvingade eller övertalade till att ingå ett äktenskap, så vilseleds unga med intellektuell funktionsnedsättning in i äktenskap. Det kan ske genom att lägga fokus på bröllopfesten där den ungas förståelse av ett äktenskap blir lika med bröllopfest. Det kan också ske genom att förmedla till den unga att hen kommer att bli "normal" och "som alla andra" i familjen om de gifter sig. Vilseledande till äktenskap innebär att den unga tackar ja till att ingå äktenskap utan att egentligen veta vad det innebär.

Personer med intellektuell funktionsnedsättning har svårt att veta hur de ska bete sig och vad de får respektive inte får göra. Dessa unga kan dessutom sakna den kognitiva förmågan att leva ett så kallat dubbelliv och har svårt att se konsekvenser av sitt agerande. Den unga kan exempelvis berätta för sina föräldrar att hen skaffat en pojkvän/flickvän, vilket i ett hedersrelaterat sammanhang kan få förödande konsekvenser för den unga.

Läs vidare

Tjejeers rätt i samhället (TRIS) har publicerat två rapporter som rör personer med intellektuell funktionsnedsättning i en hederskontext:

- *Trippelt utsatt – hedersrelaterat förtryck och våld bland ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning*, en rapport som belyser omfång och karaktär av hedersrelaterat förtryck och våld bland elever på gymnasiesärskolan.
- *Gömd och Glömd*, en rapport som bygger på kartläggningar av hedersrelaterat våld och förtryck som vuxna personer med intellektuell funktionsnedsättning utsätts för.

Kommunikationsverktyget *Våga förstå!* gör det möjligt för barn och unga i olika åldrar och med olika typer av kommunikationssvårigheter att få stöd i att uttrycka sina känslor och berätta om sin utsatthet med hjälp av emojis och bilder. Verktyget har tagits fram av Nationella kompetensteamet i samarbete med TRIS och finns på www.hedersförtryck.se.

²⁰ Regeringens proposition 2019/20:131 *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet*, sid. 25

Ensamkommande, asylsökande eller nyanlända barn eller unga

Nationella kompetensteamet ser att ensamkommande, asylsökande och nyanlända barn och unga är en mycket utsatt grupp. Detta eftersom de ofta saknar kunskap om Sverige och sina rättigheter, har begränsade kunskaper i svenska språket, bär på potentiellt traumatiserande händelser (på grund av exempelvis utsatthet under krig och flykt) och saknar etablering i samhället. När det gäller asylsökande finns också en risk och oro att tvingas återvända till det tidigare hemlandet på grund av att Migrationsverket avslår ansökan, med fortsatt utsatthet som följd.

Redan under 2015 uppmärksammade Nationella kompetensteamet ensamkommande flickor, och då särskilt deras utsatthet för barnäktenskap.²¹ Trots högre medvetenhet och vidtagna åtgärder på området ser vi att ensamkommande flickor fortsatt är en riskgrupp när det gäller att utsättas för barnäktenskap.²² Ensamkommande flickor placeras i nätverkshem i högre utsträckning än jämnåriga, ensamkommande pojkar.²³ Nätverksplaceringar kräver särskild uppmärksamhet kopplat till arbetet kring barn som är gifta, där det finns en risk att barnet placeras hos vad som uppges vara släktingar men som i själva verket är maken och hans familj/släkt. En annan risk är att släktingar som barnet placeras hos upprätthåller hedersnormerna. Asylsökande barn och unga kan också hotas med att bli tillbakaskickade till sitt ursprungsland om de berättar för någon om sin situation.²⁴

Hedersrelaterat våld och förtryck och prostitution och människohandel

Det finns en överlappning mellan prostitution och människohandel och barnäktenskap och tvångsäktenskap. Polismyndigheten beskriver denna utsatthet i rapport *Människohandel för sexuella och andra ändamål – lägesrapport 21 avseende 2019*²⁵.

Jämställdhetsmyndigheten har i 2021 års regleringsbrev fått ett uppdrag att kartlägga förekomsten av, samt sprida kunskap om behovet av särskilda insatser för både vuxna och barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck och som utnyttjas inom prostitution eller utsätts för människohandel.²⁶ Läs mer om prostitution och människohandel på Jämställdhetsmyndighetens och det operativa nätverket Nationella metodstödsteamets (NKT) hemsidor.²⁷ Vid misstanke om människohandel kan den som är yrkesverksam eller arbetar ideellt och behöver råd och vägledning i ärenden ringa **020-390 000**.

²¹ Länsstyrelsen Östergötland, *Att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck - Slutredovisning av länsstyrelsernas uppdrag att främja och lämna stöd till insatser*, Rapport 2015:6

²² Socialstyrelsen, *Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta - analys av socialtjänstens handläggning*, 2017-11-17.

²³ Socialstyrelsen, *Analys av situationen i socialtjänsten våren 2017. Fokus på ensamkommande flickor, yngre barn, nätverksplaceringar samt suicidrisk – delrapport 3*, 2017-6-14

²⁴ Socialstyrelsen, *Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta – Vägledning för socialtjänsten*, 2019-2-3. Se även Rädda Barnen, *Ensamkommande barn i nätverkshem – Erfarenheter från projektet Access*, 2019; Migrationsverket, *Är du gift? Utredning av handläggning av barn som är gifta när de söker skydd i Sverige*, Rapport 2016-03-29.

²⁵ Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen, Diariernr: A014.855/2020 sak nr 429

²⁶ Regeringsbeslut 2020-12-17, A2020/02655, A 2020/02621 (delvis)

²⁷ [Jämställdhetsmyndigheten \(jamstalldetsmyndigheten.se\)](https://www.jamstalldetsmyndigheten.se), [Nationellt metodstödsteam \(nmtsverige.se\)](https://www.nmtsverige.se)

3. Processbeskrivning av arbetet 2018–2020 – följeforskningens analys och slutsatser

I detta avsnitt lyfts relevanta delar av följeforskningens analys och slutsatser kring arbetet som genomfördes under pilotperioden 2018–2020. Följeforskaren har identifierat en rad styrkor respektive svagheter. Fokus har legat på analys av de faser och processer som har påverkat arbetet med utvecklingen av resurscentra. Det underlag som följeforskaren bygger sina analyser på utgörs delvis av ett stort intervjumaterial.²⁸

Faser i utvecklingen av resurscentra

Följeforskningen bygger sin analys av RC-satsningen på beskrivningar av fyra olika faser som tillsammans utmärker hela pilotperioden 2018–2020.

De fyra faserna som följeforskaren utgår ifrån är följande:

Viktigt att nämna här är att faserna till viss del överlappar varandra och har sett olika ut i de fyra pilotlänen. För en närmare beskrivning av faserna och de processer som dessa innefattar, se följeforskarens rapport.²⁹

Orienteringsfasen

Följeforskningen beskriver orienteringsfasen som den period som utgör ett projekts fundament. Under denna fas har länsstyrelserna behövt tolka regeringens intention med uppdraget (*tolkningsprocessen*) för att sedan påbörja en planeringsprocess som mynnade ut i en förstudie³⁰. I anslutning till planeringsstadiet påbörjades förankringsprocesser i pilotlänen.

Följeforskaren benämner denna inledande och korta fas i satsningen för pilotverksamheternas ”svagaste länk”³¹. Detta mot bakgrund av att regeringsuppdraget varit svår att tolka vid översättning till praktisk handling, i kombination med en styrgrupp med begränsad sakkunskap om hedersrelaterat våld och förtryck. Det bedöms ha varit rimligt och relevant att Länsstyrelsen Östergötland

²⁸ För att ta del av följeforskningens beskrivning av metodval och underlag, se metodkapitlet i följeforskningens rapport: Rexvid, Devin, *Resurscentra mellan idé och verklighet*. Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet, 2021. Rapporten finns även som bilaga i resurscentrauppdragets slutrapport för 2020: Länsstyrelsen Östergötland, *Slutrapport 2020 – Regionala resurscentra för våldsutsatta med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck*, Rapport 2021:7.

²⁹ Rexvid, Devin, *Resurscentra mellan idé och verklighet*. Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet, 2021

³⁰ Länsstyrelsen Östergötland, *Förstudie inför att utveckla resurscentra*, Dnr 4951–2018

³¹ Rexvid, Devin, *Resurscentra mellan idé och verklighet*, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet, 2021, sid. 59

fick uppdraget att genomföra en förstudie, dock skedde det inom en mycket kort tidsram. Att förstudien bidrog till att ange viss riktning inom uppdraget samt att det rådde god läns-känedom hos vissa regionala projektledare identifieras som gynnande faktorer under orienteringsfasen.³² Bristen på tid för initial planering och förankring, kombinerat med ottydlighet kring satsningens syfte och mål tycks ha varit en försvarande omständighet i det regionala arbetet.

Önskvärt i denna fas hade varit att låta planerings- och förankringsprocesserna få ta längre tid, att tidigt knyta till sig sakkunniga inom området hedersrelaterat våld och förtryck samt personer med kompetens kring projektledning. Svårigheterna under orienteringsfasen ledde till att nästföljande fas, utvecklingsfasen, utgjordes av en relativt intensiv process.

Utvecklingsfasen

Denna fas karakteriseras av det intensifierade arbetet med att utkristallisera vad resurscentra ska innehålla och innebära samt hur det ska följas upp. En *formaliseringprocess* tog fart avseende resurscentrasatsningens syfte, mål och minsta gemensamma nämnare. Exempelvis togs en rad olika policydokument³³ fram av den nationella samordningen för att skapa större tydlighet kring uppdraget. Bland annat fastställdes minsta gemensamma nämnare för regionala resurscentra. I denna *konceptutvecklingsprocess* finns paralleller till Barnafriids³⁴ utvärdering av barnahus där man lyfter behovet av minsta gemensamma nämnare för att uppnå viss grad av likvärdighet. Även på regional nivå skedde formaliseringar av arbetsbeskrivningar samt projekt- och verksamhetsplaner.

Följeforskningen beskriver därtill att det har funnits bristande sakkunskap kring hedersrelaterat våld och förtryck och/eller projektledning bland medarbetare i projektet. Dock har *kompetensförsörjning* på regional nivå successivt kunnat förbättra utgångsläget. Ett exempel på detta är Nationella kompetensteamets handledning av regionala samordnare i oidentifierade ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck.

Sammantaget har utvecklingsfasen inneburit en systematisering av uppdraget. Centrala frågor har rört resurscentras funktion, innehåll och mål samt definition av målgruppen. För att kunna följa RC-verksamheternas utveckling och säkerställa att de gemensamma nämnarna efterföljs initierade nationella samordningen utveckling av uppföljningsverktyg³⁵. Följeforskningen beskriver detta som en *kontrollprocess* som innefattar ambitioner att utvärdera och följa upp verksamheterna utifrån uppsatta mål och förväntningar på likriktning.

Genomförandefasen

En rad olika insatser har på relativt kort tid genomförts inom ramen för RC-verksamheternas operativa arbete, främst riktade till yrkesverksamma men även i vissa fall direkt till utsatta. Framför allt har det handlat om kunskaps- och kompetenshöjande insatser kring hedersrelaterat våld och förtryck, konsultationer med yrkesverksamma samt insatser för vidare förankring på såväl tjänstemanna- som

³² Rexvid, Devin, *Resurscentra mellan idé och verklighet*, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet, 2021, tabell 2, sid. 27

³³ För en förteckning och kort beskrivning av dessa policydokument, se Rexvid, Devin, *Resurscentra mellan idé och verklighet*, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet, 2021, kapitel 3.

³⁴ Barnafrid, *Slutrapport – Utvärdering av Barnahus*, Linköpings universitet, 2019

³⁵ *Manual för uppföljning av regionala-, kommun och myndighetsgemensamma resurscentra mot hedersrelaterat våld och förtryck och tillhörande dokument*, 2021

ledningsnivå. I en pilotverksamhet har insatser av allmänpreventiv karaktär riktats till unga samt gruppverksamheter för ungdomar startats.

För en sammanställning av statistiken över genomförda insatser vad gäller individärenden samt riktade till yrkesverksamma, se tabellerna 3 och 4 i följeforskningens rapport. Följeforskaren har även sammanställt en tabell (5) som beskriver hur väl pilotverksamheterna uppfyller intentionerna i regeringsuppdraget, exempelvis huruvida verksamheterna är regionala, kommun- respektive myndighetsgemensamma, och om direkt stöd till utsatta erbjuds. För de pilotverksamheter som har kommit längst i arbetet har följeforskaren identifierat några särskilt viktiga faktorer:

- Att ha kommit igång med det operativa arbetet relativt tidigt.
- Att det funnits medarbetare med sakkunskap och engagemang i de utsattas situation samt haft god länskännedom och varit kända profiler i upptagningsområdet.
- Att det funnits en kontinuitet i driften av verksamheterna.
- Att frågan varit prioriterad bland ledning och politiker på lokal nivå.
- Att det i ena fallet handlat om att anslutas till en redan permanent organisation.

Följeforskningen redogör därtill för ett antal *gynnande* respektive *försvårande* faktorer för det operativa arbetet i pilotlänen. Som gynnande faktor nämns bland annat att:

- Resurscentra kunnat möta ett behov av specialiserad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck hos framför allt socialtjänst och skola.
- RC-verksamheterna har bidragit med sin sakkunskap i ärenden, såväl inledningsvis som vid uppföljningar av detsamma.

Att yrkesverksamma genom exempelvis konsultationer får tillgång till specialiserad kompetens kring hedersrelaterat våld och förtryck tycks ha bidragit till större trygghet i deras yrkesutövning.

Ytterligare en gynnande faktor handlar om goda förutsättningar för samverkan mellan resurscentra och relevanta aktörer. Pilotverksamheternas samverkansformer med centrala aktörer har sett olika ut. Viktigt, men inte avgörande, för god samverkan tycks vara redan befintliga samverkansstrukturer och/eller en vana i länet att bygga upp och driva länsövergripande verksamheter. I några pilotverksamheter har samverkan med barnahus varit central och i ett fall har verksamheten placerats i en befintlig barnahusstruktur. Följeforskningen understryker vikten av flera samverkande gynnande faktorer för att en verksamhet ska fungera väl på kort och lång sikt.

En försvårande faktor med att fungera som ett komplement till en befintlig struktur är att verksamheten måste anpassas till specifika arbetssätt hos befintliga verksamheter. Dessutom kan man möta motstånd i form av att inte bli hörd hos etablerade aktörer och chefer. Det finns flera exempel där rekommendationer från samordnare för RC-verksamhet inte tagits på allvar eller av andra anledningar inte följts av mottagaren.

Följeforskningen pekar också på en försvårande faktor som har att göra med bristande samsyn kring hedersrelaterat våld och förtryck och förekomsten av detsamma, och därmed också en ifrågasättande syn på RC-verksamheten. En del erfar att yrkesverksamma intagit en passiv hållning i hedersrelaterade ärenden av allvarlig

karaktär. En relevant fråga i sammanhanget är om dessa problem kunnat undvikas om resurscentra hade fått större mandat i förhållande till aktörer som socialtjänst, polis och region. Att resurscentra är ”valbart” medför risken att verksamheter inte nyttjas i den utsträckning som regeringen avser.

En annan utmaning i det operativa arbetet rör rättsliga hinder i hanteringen av ärenden. I vissa pilotverksamheter har en mer restriktiv tolkning av sekretessbestämmelser stått i vägen för att hålla konsultativa samråd. Ytterligare rättsligt hinder som återkommer hos flera aktörer handlar om att ge stöd till barn, i synnerhet dem under 15 år, utan att informera vårdnadshavare.

Till viss del har det också funnits brister i kompetens kring hedersrelaterat våld och förtryck hos personer som arbetar inom ramen för resurscentra. Följeforskaren drar följande slutsats kring vikten av sakkunskap i utvecklingen av det operativa arbetet i pilotlänen:³⁶

”Den i särklass viktigaste faktorn förefaller vara sakkunskap om HRV hos aktörerna som drivit pilotverksamheten såväl som hos samverkanspartners. Sakkunskap, hur viktig den än är, utgör emellertid inte hela sanningen bakom framgångar i arbetet. Även graden av engagemang i HRV-utsattas situation, mod eller snarare mindre fruktan för att bli ifrågasatt, misstänkliggjord pga. engagemanget, mod att använda icke-konventionella metoder, ledningens engagemang i och prioritering av HRV-frågor, att få ledningens mandat, att vara en relativt känd profil i länet etc. verkar också ha varit av stor betydelse.”

Följeforskaren lämnar också ett par förslag på hur en långsiktig kunskapsmässig struktur för satsningar mot hedersrelaterat våld och förtryck kan se ut. Det ena förslaget är att Nationella kompetensteamet tillsammans med lärosäten utbildar personal som ska leda nya regionala resurscentra, inom ramen för en uppdragsutbildning. Det andra förslaget är att regeringen ser över huruvida yrkesutbildningars obligatoriska kursutbud innefattar hedersrelaterat våld och förtryck. Genom att fler utbildningar erbjuder kurser i ämnet ökar förutsättningarna för att successivt bygga en kunskapsmässig infrastruktur.

Uppföljningsfasen

Uppföljning av RC-satsningen har genomförts på såväl nationell som regional nivå. Överlag beskrivs uppföljningsfasen som okomplicerad. Framför allt har det funnits en kontinuitet i dialogen mellan olika nivåer, att dokumentera och föra loggbok över de regionala processerna, statistikföring och avstämningar med nationell samordning.

Avseende uppföljning på nationell nivå har det under hösten 2020 initieras två processer. Det ena syftar till att ta fram verksamhetsnära uppföljningsmodeller³⁷ som ska kunna nyttjas av samtliga RC-verksamheter för att bidra till löpande utveckling.

³⁶ Rexvid, Devin, *Resurscentra mellan idé och verklighet*, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet, 2021, sid. 62

³⁷ För en beskrivning av detta arbete, se Länsstyrelsen Östergötland, *Slutrapport 2020 – Regionala resurscentra för våldsutsatta med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck*, Rapport 2021:7, kapitel 3.

Det andra initiativet rör socioekonomiskt bokslut³⁸ som ämnar titta på ekonomiska utfall av RC-satsningen.

Även följeforskningen kan ses som ett uppföljningsinstrument. Följeforskaren har sedan januari 2019 tagit del av underlag, fört dialoger och deltagit vid olika sammanträden, nätverksträffar och konferenser för att dels delge sina reflektioner kring pågående processer, dels observera och samla in data för vidare analys. Följeforskaren har bidragit med både löpande utvärderingar samt utvärderingar i form av slutrapporter.

Uppföljning på regional nivå har sett olika ut. Samtliga har fört statistik över genomförda insatser. Några pilotlän har genomfört interna utvärderingar av exempelvis konsultationsträffar och aktiviteter med arbetsgrupper. Utfallen av utvärderingarna visar på goda eller mycket goda resultat. Yrkesverksamma verkar vara nöjda/mycket nöjda med det erhållna stödet från resurscentra. Under kommande år planeras mer systematisk utvärdering av verksamheterna.

Följeforskningens slutsatser

Några för denna vägledning relevanta delar av följeforskningens resultat beskrivs nedan.

Framgångsfaktorer i etableringen av resurscentra är förankring på ledningsnivå, kompetens kring hedersrelaterat våld och förtryck, engagemang och prioritering av den utsatta målgruppen.

Arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck i pilotlänen har tack vare satsningen fått större legitimitet. Det konsultativa stödet som RC-verksamheterna erbjudit yrkesverksamma förefaller ha underlättat för dem att motivera behovet av olika åtgärder, exempelvis skyddsplaceringar. Denna trygghet har varit mycket viktig för att yrkesverksamma ska kunna stå för sin bedömning, stå på de utsattas sida och inte vackla när de får motstånd från kollegor, chefer eller utsattas familjer. Denna trygghet kan också ses som viktig mot bakgrund av andra resultat i följeforskningen som visar att ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck framkallar en hög grad av stress och osäkerhet hos vissa yrkesverksamma som inte är insatta i hedersrelaterade frågor.

Det finns utvecklingspotential i att hitta effektiva samverkansformer i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Inte minst behöver sekretessfrågan ses över.

”Stödet från RC fick mig att känna att jag blev bekräftad i min oro. Stod inte längre ensam i min oro.”

Rexvid, 2021, sid 17

”De professionella visar större trygghet i arbetet med målgruppen genom det konsultativa stödet och det får gynnsamma professionella konsekvenser.

Flera ärenden är mycket svåra och i den bedömningen som måste göras är det nödvändigt att det blir rätt och då är tryggheten avgörande.”

Rexvid, 2021, sid 17

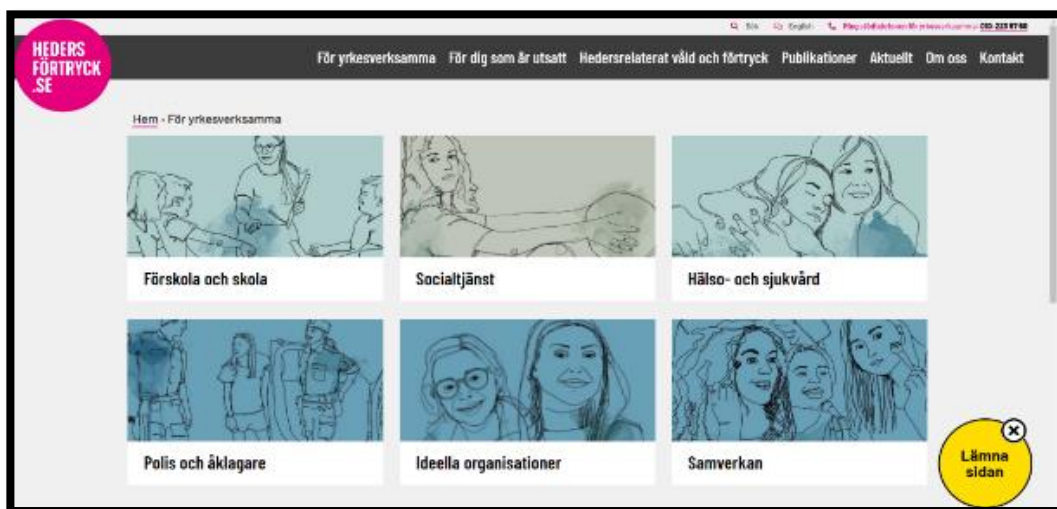
³⁸ För en beskrivning av detta arbete som Ingvar Nilsson och Eva Lundmark ansvarar för, se Länsstyrelsen Östergötland, *Slutrapport 2020 – Regionala resurscentra för våldsutsatta med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck*, Rapport 2021:7, kapitel 3.

Följeforskaren pekar på att samverkan också kan dras med en rad problem. Några är relaterade till att resurscentra förväntas fungera som ett komplement till befintliga strukturer. Om medarbetare inom myndigheter som resurscentra ska samverka med inte prioriterar arbetet och tar hänsyn till de råd som ges, hur ska då detta hanteras?

Flera frågetecken kring det direkta stödet till utsatta barn kvarstår. Det handlar både om det rättsliga utrymmet, hur stödet ska utformas, vad stödet ska innehålla och vilka aktörer som kan ingå i samverkan kring ärenden. Förtydliganden behövs också kring i vilken omfattning resurscentra ska erbjuda stöd till utsatta samt i vilken fas det är rimligt att göra insatser. Följeforskaren lyfter flera hittills obesvarade frågor, exempelvis hur länge resurscentra ska ha kontakt med utsatta utan att det leder till en ”minutredning”. Hanteringen av anonymitet och anmälningsskyldighet är också viktiga aspekter att få klarhet i.

Läs vidare

För mer information om hedersrelaterat våld och förtryck och resurscentrauppdraget besök www.hederförtryck.se.

4. En gemensam plattform för regionala resurscentra – för vem, i vilket syfte och vad vill vi uppnå?

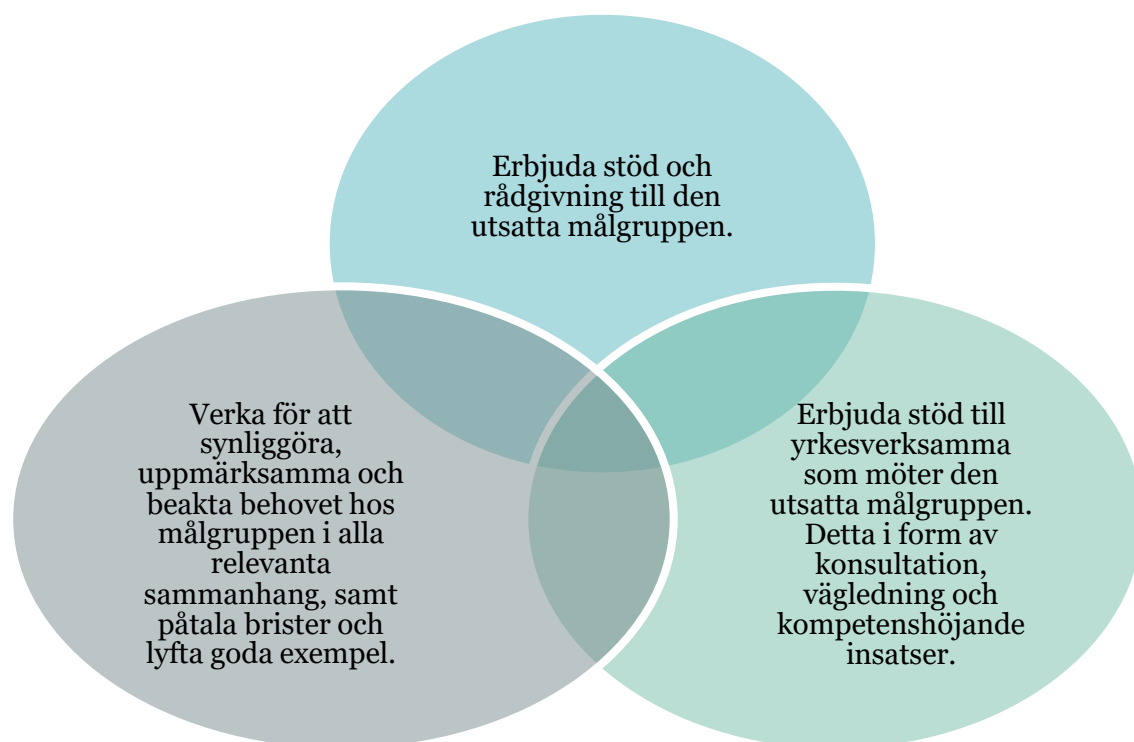
Som nämnts ovan har Nationella kompetensteamet tillsammans med länsstyrelserna och RC-verksamheterna tagit fram en gemensam plattform för regionala resurscentra. Nedan presenteras grundstenarna i den plattformen.

Vad är ett regionalt resurscentrum?

Med ett regionalt resurscentrum avses en regional³⁹, kommun- och myndighetsgemensam verksamhet mot hedersrelaterat våld och förtryck som kan vara uppbyggd på flera olika sätt beroende på länets förutsättningar och behov.⁴⁰

RC-verksamheternas syfte

Syftet med RC-verksamheterna kan delas upp i tre olika delsyften som ger näring åt varandra:

³⁹ Eller att RC-verksamheten har ett uttalat upptagningsområde som är kommunövergripande.

⁴⁰ Den del som berör stöd till den utsatta målgruppen är under utveckling.

RC-verksamheternas mål

Det övergripande målet med att utveckla regionala⁴¹, kommun- och myndighetsgemensamma resurscentra är att barn, unga och vuxna som är eller riskerar att bli utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor har jämlik tillgång till specialiserat och anpassat stöd och hjälp oavsett vistelseort i landet⁴².

Det övergripande målet är uppdelat i tre målområden som lyder enligt följande:

Målområde 1: Stöd till den utsatta målgruppen

- Barn, unga och vuxna har kännedom om sina rättigheter och vet vart de skall vända sig om de behöver rådgivning och stöd.
- Barn och unga samt vuxna får rådgivning och anpassat stöd utifrån sin livssituation.
- Barn, unga och vuxna upplever att de får bra rådgivning och anpassat stöd från resurscentra.

Målområde 2: Stöd till yrkesverksamma som möter den utsatta målgruppen

- Yrkesverksamma har tillgång till vägledning, konsultation och samråd i enskilda ärenden.
- Yrkesverksamma har ökad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck, dess bakomliggande mekanismer, våldets konsekvenser och förståelse för det sammahang som den utsatta befinner sig i.
- Yrkesverksamma har stärkt kompetens i att upptäcka, ställa frågor om samt hantera ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck.
- Yrkesverksamma har ökade förutsättningar för att ge ett rättssäkert bemötande till den utsatta målgruppen.
- Yrkesverksamma bidrar i större utsträckning till att den utsatta målgruppen får adekvata stöd- och skyddsåtgärder under såväl den akuta som mellan- och långsiktiga fasen.
- Chefer och politiker har ökade kunskaper om sitt lagstadgade ansvar och arbetar för att ge yrkesverksamma bättre förutsättningar för att övriga mål ska uppfyllas.

Målområde 3: Samverkan

- RC-verksamheterna bidrar till vidareutveckling av samordnade stöd- och skyddsinsatser i enskilda ärenden.
- RC-verksamheterna stödjer kommuner, myndigheter, verksamheter och regionen i arbetet med att stärka den interna och externa samverkan.
- RC-verksamheterna bidrar till att myndigheter samverkar med civilsamhällesorganisationer samt tar tillvara den erfarenhet som dessa organisationer förvärvat.

⁴¹ Eller att RC-verksamheten har ett uttalat upptagningsområde som är kommunövergripande. Det kan bli aktuellt i större län med många kommuner så som exempelvis Västra Götaland.

⁴² Detta inkluderar även stödsökande som exempelvis blivit förda utomlands mot sin vilja och har blivit registrerade som utflyttad.

Minsta gemensamma nämnare för RC-verksamheterna

För att en verksamhet ska kunna räknas och identifieras som ett resurscentrum för barn, unga och vuxna som är eller riskerar att bli utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor ska den följa såväl den *organisatoriska* som *inhållsmässiga* strukturen som fastslås i den gemensamt framtagna plattformen.

Minsta gemensamma nämnare i organiseringen av RC-verksamheterna

- Samverkan inom ramen för resurscentrum sker mellan kommunen (socialtjänst och skola⁴³), Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten samt regionen. Detta utesluter inte samverkan med andra utan utgör ett minimum av samverkan.
- Resurscentrum har personal med praktisk erfarenhet av arbete med målgruppen och kompetens kring hedersrelaterat våld och förtryck.
- Resurscentrum ska sträva efter att målgruppen har jämlik tillgång till verksamhetens specialiserade och anpassade stöd oavsett vistelseort i länet⁴⁴.
- Resurscentrum ska systematiskt dokumentera, följa upp och utvärdera verksamheten både på individnivå och verksamhetsnivå i enlighet med den uppföljningsmodell som är framtagen inom ramen för resurscentrauppdraget.

Minsta gemensamma nämnare avseende innehållet i RC-verksamheterna

Stöd till den utsatta målgruppen:

- Stöd och rådgivning⁴⁵ till flickor/kvinnor, pojkar/män och icke-binära samt personer med transexfarenhet som är eller riskerar att bli utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor.

Det innefattar även att hjälpa den utsatta att få kontakt med rätt instans. Andra stödjande åtgärder som resurscentrum kan erbjuda är utåtriktat arbete, exempelvis information till barn, unga och vuxna om deras rättigheter och var de kan söka stöd och hjälp.

⁴³ Skolan är en viktig aktör för RC-verksamheten. Skolan behöver emellertid inte ta ett organisatoriskt ansvar för RC-verksamhetens operativa drift. Detsamma gäller Åklagarmyndigheten. Huvudman för RC-verksamheten behöver dock föra dialog med dessa aktörer för att se hur samverkan kan ske på bästa sätt.

⁴⁴ Detta inkluderar även stödsökande som exempelvis blivit förda utomlands mot sin vilja och har blivit registrerade som utflyttad.

⁴⁵ Specificering av vad stödsamtal, information och rådgivning kan innebära behöver specificeras längre fram i samverkan med de befintliga RC-verksamheterna (såväl inom pilotprojektet och som övriga i landet).

Stöd till yrkesverksamma som möter målgruppen:

- Resurscentrum erbjuder stöd till yrkesverksamma i form av konsultation och vägledning i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck, barnåktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor. Detta kan ske i samverkan med civilsamhällesorganisationer. Exempel på vad det kan innebära:
 - Vägledning, rådgivning, konsultativt och/eller rättsliga samråd (inom ramen för ett barnahus) samt praktiskt stöd i enskilda ärenden.
 - Hänvisning och slussfunktion vidare till andra aktörer.
 - Stöd vid framtagandet av rutiner och vägledningsdokument hos respektive myndighet.
 - Stöd till myndigheter och andra verksamheter som möter den utsatta målgruppen, för att de aktivt ska arbeta med att upptäcka våld och fråga om våld och ge adekvat stöd till målgruppen.
 - Samordning i specifika ärenden mellan olika aktörer, såsom kommuner, myndigheter, civilsamhällesorganisationer och andra relevanta aktörer.

Utbildning och kompetenshöjande insatser till yrkesverksamma, chefer och politiker:

- Det kan exempelvis vara grund- och fördjupningsutbildningar i hedersrelaterat våld och förtryck. Kompetenshöjande insatser bör ske i samverkan med länsstyrelsen i det egna länet utifrån det nationella och regionala kompetensstödsuppdraget.⁴⁶

⁴⁶ Kompetensstödsuppdraget sker i samverkan mellan Socialstyrelsen, länsstyrelserna, Nationella kompetensteamet, Jämställdhetsmyndigheten, Nationellt centrum för kvinnofrid och Barnafrid.

5. Att samverka är allas ansvar

Samverkan är nödvändig för att samhällets aktörer ska ha helhetsförståelse för den utsatta målgruppens livssituation, i synnerhet barn och unga som är i en särskilt utsatt situation. En fungerande samverkan är viktig för den som är utsatt, för att hen ska få rätt insatser hos de inblandade aktörerna samt inte riskera att hamna mellan stolarna. Därför finns det bestämmelser om samverkan i den lagstiftning som gäller för socialtjänsten, skolan, polisen samt hälso- och sjukvården.

Då socialnämnden har ett särskilt ansvar för att samverkan kommer till stånd har vi valt att nedan belysa några relevanta delar av socialtjänstlagen.

Socialtjänstlagen (2001:453)

Socialnämndens insatser för den enskilde ska utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar (3 kap. 5 § SoL)

Socialnämnden ska i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. Ifråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer av 15 kap. denna lag och av offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Nämnden ska aktivt verka för att samverkan kommer till stånd. (5 kap. 1 a § SoL)

Dödsfallsutredningar

Socialstyrelsen har uppdraget att genomföra utredningar då ett barn avlidit till följd av brott eller en vuxen avlidit till följd av brott av en närstående eller tidigare närstående person enligt lagen (2007:606) om utredningar avseende vissa dödsfall. I den femte och senaste rapporten beskrivs de brister i samhällets skyddsnät som Socialstyrelsen identifierat i samverkan med berörda samhällsaktörer vid analysen av de 21 dödsfall som ligger till grund för rapporten. I barnutredningarna har man identifierat att barnen inte uppmärksammades som anhöriga av hälso- och sjukvården, att anmälan om oro för barn inte beaktades i tillräcklig omfattning av aktörer som föräldrarna hade kontakt med och att familjers konfliktfyllda relationer inte uppmärksammades. I vuxenutredningarna har bland annat identifierats att våldutsattheten inte upptäcktes, att tidiga riskbedömningar sällan gjordes, att risken för hedersrelaterat våld och förtryck inte uppmärksammades och att det fanns brister i samordningen av insatser.⁴⁷

Barnahus

Samverkan i barnahus är av stor vikt i polisiära ärenden med barn. Utredning av hedersrelaterad brottslighet ingår i barnahus uppgifter i enlighet med nationella riktlinjer.⁴⁸ Trots tydliga riktlinjer från dåvarande Rikspolisstyrelsen, rapporterar en

⁴⁷ Socialstyrelsen, *Dödsfallsutredningar 2016–2017*, 2018-1-37

⁴⁸ Rikspolisstyrelsen, *Delredovisning av regeringsuppdrag avseende gemensamma nationella riktlinjer kring barn som misstänks vara utsatta för brott och kriterier för landets barnahus*, 2009

del av barnhusen i Sverige att hedersrelaterat våld och förtryck står utanför deras verksamhet.⁴⁹

År 2018 gav regeringen ett uppdrag till Barnafrid, Linköping universitet, att stärka barnhusens kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympling av flickor och kvinnor.⁵⁰ Regeringsuppdraget har möjliggjort för Barnafrid att kunna erbjuda barnahusverksamheterna tvärprofessionell kunskapsutveckling. Av Barnafrids slutrapport⁵¹ framgår att tvärprofessionell kunskapsutveckling är en förutsättning för att förbättra förståelsen för varandras kunskap och förutsättningar, och genom det också förbättra samverkan. Vidare framkommer att barnahusverksamheterna upplever att de inte får in så många ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck och skolan nämns som en nyckelaktör för att identifiera utsatta barn och unga. Barnafrid beskriver att de under tiden regeringsuppdraget pågått fick signaler om att barnhusen fått in fler ärenden med barn utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck än tidigare. Se Barnafrids slutrapport⁵² för mer information om uppdraget och dess genomförande.

Nedan följer en beskrivning av några relevanta strategier, riktlinjer och metodstöd om samverkan som är viktiga att beakta. Dessa bör, i den mån det är relevant, användas i planeringen av såväl det strategiska som operativa arbetet med att utveckla regionala resurscentra.

Övergripande strategi för samverkan

År 2004 fick Socialstyrelsen, i samverkan med dåvarande Myndigheten för skolutveckling och dåvarande Rikspolisstyrelsen, ett regeringsuppdrag att utforma en övergripande strategi för samverkan. Strategin skulle vara ”ett policydokument och innehålla förslag till struktur för gemensamt arbete mellan huvudmän på olika samhällsnivåer och också behandla frågan om hur uppföljning av samverkan skall ske på längre sikt”⁵³. Uppdraget redovisades i oktober 2004. I regleringsbrevet för 2006 fick myndigheterna i uppdrag att redovisa sitt fortsatta arbete utifrån förslaget till strategi.

År 2007 publicerade de samverkande myndigheterna dokumentet *Strategi för samverkan - kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa*.⁵⁴ Strategin belyser nödvändigheten och skyldigheten för myndigheter att samverka. Tanken är att den ska vara ett stöd för långsiktig, stabil och framgångsrik samverkan till nytta för barn och ungdomar som far illa eller riskerar att fara illa. I strategin framgår att det är viktigt att ha gemensamma mål för samverkan. Därtill lyfts följande aspekter kring styrning, struktur och samsyn som särskilt viktiga för att få till en väl fungerande samverkan:⁵⁵

49 Barnafrid, *Slutrapport – utvärdering av Barnahus*, Linköpings universitet 2018

50 Regeringsbeslut S2018/03927/JÄM (delvis)

51 Barnafrid, *Slutrapport av uppdrag om att stärka Barnahusens kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck*, Linköpings universitet 2021

52 Barnafrid, *Slutrapport av uppdrag om att stärka Barnahusens kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck*, Linköpings universitet 2021

53 Regeringsbeslut S003/78/ST

54 Myndigheten för skolutveckling, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen, *Strategi för samverkan – kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa*, 2007-123-31

55 Myndigheten för skolutveckling, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen, *Strategi för samverkan – kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa*, 2007-123-31, sid. 17 ff

”En väl fungerande samverkan kräver engagemang och tydlig styrning på alla ledningsnivåer, inte minst på den övergripande politiska och administrativa nivån. En viktig uppgift för ledningen är att legitimera samverkan på lägre nivåer och efterfråga uppföljning och utvärdering av samverkan.

En struktur för samverkan på ledningsnivåerna möjliggör nödvändiga överenskommelser, bl.a. om ansvarsfördelning, samordnad uppföljning och utvärdering av samverkan och dess effekter. [...] Om verksamheter går samman bygger man in förutsättningar för långtgående samverkan, genom att samordna den politiska och administrativa besluts-, planerings- och budgetprocessen.

En framgångsrik samverkan kräver struktur. Det innebär tydlighet när det gäller mål, målgrupp, yrkesroller, arbetsfördelning och rutiner för samverkan. Tydlighet när det gäller termer och begrepp har tidigare nämnts. Det är också viktigt att inledningsvis kartlägga de behov som samverkan ska tillgodose.

[...] Behovet av samsyn uppstår när flera aktörer behövs för att lösa ett problem. En viss grad av gemensam problemförståelse är nödvändig för att samverkan ska kunna fungera.”

Metodstöd för samverkan

Nationella kompetensteamet har tagit fram ett metodstöd för samverkan när som handlar om hur myndigheter och organisationer kan stödja varandra för att möta individer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.⁵⁶ Det kan hjälpa organisationer att utveckla arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, både inom den egna organisationen och i samverkan med andra. Alla organisationer har kommit olika långt i sitt arbete med att möta och hjälpa de som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Metodstödet innehåller material som kan vara relevant oavsett hur långt en kommit i denna process.

Nationella kompetensteamet lyfter vikten av samverkan även i *Våga göra skillnad – En vägledning för skydd, stöd och rehabilitering av unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck och/eller som riskerar att bli gifta mot sin vilja eller som har blivit gifta mot sin vilja*.⁵⁷

⁵⁶ Länsstyrelsen Östergötland, *Metodstöd för samverkan. Hur kan myndigheter och organisationer stödja varandra för att möta individer som är utsatta för hedersrelaterat våld?* 2010, reviderad 2020

⁵⁷ Länsstyrelsen Östergötland, *Våga göra skillnad. En vägledning för skydd, stöd och rehabilitering av unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck och/eller som riskerar att bli gifta mot sin vilja eller som har blivit gifta mot sin vilja*, 2014

Gemensamma riktlinjer för samverkan kring resurscentra

Regeringen gav den 23 oktober 2008 dåvarande Rikspolisstyrelsen i uppdrag att, i samverkan med Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen, ta fram gemensamma nationella riktlinjer för samverkan vid utredningar kring barn som misstänks vara utsatta för brott.⁵⁸ Riktlinjerna avser både samverkan i gemensamma lokaler, så kallade barnahus, och samverkan där lokaler saknas. För barnahusverksamheterna är dessa riktlinjer ska-krav.

Den nationella samordningen för resurscentrauppdraget har sett behov av gemensamma riktlinjer för samverkan inom ramen för RC-verksamheterna. Detta för att främja likvärdig utveckling av verksamheterna. Eftersom det redan finns riktlinjer för samverkan är det rimligt att utgå ifrån dessa. Riktlinjerna har omarbetats och anpassats efter resurscentras koncept och målgrupp.

Inledningsvis vill Nationella kompetensteamet påtala vikten av att:

- satsningen på resurscentra⁵⁹ ska vara väl förankrad på politiker- och chefsnivå⁶⁰, exempelvis när beslut ska fattas om ansvarig huvudman (det vill säga vem/vilka aktörer som formellt ska ansvara för RC-verksamheten),
- det ska råda samsyn mellan samverkande aktörer kring målgruppens behov och behovet av att starta ett resurscentrum i länet,
- det ska råda enighet kring hur den långsiktiga finansieringen av verksamheten ska lösas.

Nedan följer tio punkter som tillsammans utgör riktlinjerna för regionala resurscentra vad avser samverkan.

1. Samverkansavtal

Avtal/överenskommelse på ledningsnivå mellan de samverkande parterna socialtjänst, polis, åklagare, hälso- och sjukvård samt övriga samarbetspartners är en förutsättning för ändamålsenlig samverkan. Samverkansavtal/överenskommelser bör även upprättas på styrgrupps- och arbetsgruppsnivå.

Andra viktiga aktörer som kan tänkas behöva samverka med resurscentra eller vara mottagare av resurscentras insatser är förskola, skol- och fritidsverksamhet, ungdomsmottagningar, Kriminalvården, Kronofogden, Migrationsverket, Skatteverket, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, civilsamhällesorganisationer, med flera.

2. Mål

Det övergripande målet med att utveckla regionala, kommun- och myndighetsgemensamma resurscentra är att barn, unga och vuxna som är eller riskerar att bli utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap,

⁵⁸ Rikspolisstyrelsen, *Delredovisning av regeringsuppdrag avseende gemensamma nationella riktlinjer kring barn som misstänks vara utsatta för brott och kriterier för landets barnahus, 2009*

⁵⁹ Se avsnitten kring syfte/mål och minsta gemensamma nämnare avseende organisering och innehåll av regionala resurscentra.

⁶⁰ Såväl externt som internt inom Länsstyrelsen.

tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor har jämlik tillgång till specialiserat och anpassat stöd och hjälp av god kvalitet oavsett vistelseort i landet.

Barnets bästa ska vara i fokus under hela processen då stöd ges.

3. Målgrupp

Flickor/kvinnor, pojkar/män och icke-binära samt personer med transerfarenhet som är eller riskerar att bli utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor.

Yrkesverksamma som möter den utsatta målgruppen, i synnerhet inom socialtjänst, skol- och fritidsverksamhet, polis och Åklagarmyndigheten, hälso- och sjukvård samt civilsamhällesorganisationer.

4. Upptagningsområde

I samverkansavtalet ska det klargöras vilket upptagningsområde RC-verksamheten ska ha. Upptagningsområdet bör bestämmas utifrån geografiska förutsättningar.

5. Ekonomi och kostnadsfördelning

Avtal/överenskommelse om fördelning av kostnader bör upprättas. Även vid samverkan utan gemensamma lokaler finns kostnader som är nödvändiga att träffa överenskommelse om, såsom kostnader för samordnarfunktion.

6. Rutiner för anmälan till socialtjänsten och polis

Oro för barn uppmärksammas ofta först av skola, förskola och hälso- och sjukvård. Alla verksamheter som omfattas av anmälningskyldigheten enligt 14. kap 1 § andra stycket socialtjänstlagen, bör ha tydliga rutiner för anmälan till socialnämnd. Vid misstanke om brott mot barn bör det noga övervägas att utöver anmälan till socialtjänst även anmäla till polis. Samtidig anmälan till socialtjänst och polis ökar möjligheten att utreda brottsmisstanke. Det ger möjlighet att höra barnet utan att barnet utsätts för påverkan, att dokumentera skador direkt och exempelvis omhändertata föremål som använts vid brottet.⁶¹

Det finns möjlighet att göra en polisanmälan vid brott mot barn med stöd av sekretessbrytande bestämmelser i 10 kap. 21 § Offentlighets- och sekretesslagen.

7. Samordnarfunktion

Det bör framgå av samverkansavtalet/överenskommelsen vem eller vilka som ansvarar för samordningen i ärendena samt vilka övriga arbetsuppgifter som ingår i samordnarfunktionen⁶². I funktionen bör ingå att initiera samverkan i enskilda ärenden, konsultationer samt att ansvara för dokumentation av ärendena.

⁶¹ Se följande material för mer vägledning:

Socialstyrelsen, *Till dig som är skyldig att anmäla oro för barn. Information till dig som är anmälningskyldig enligt 14 kap 1 § socialtjänstlagen*, 2014-6-20

Socialstyrelsen, *Barn som far illa eller riskerar att fara illa. En vägledning för hälso- och sjukvården samt tandvården gällande anmälningskyldighet och ansvar*, 2014-10-4

Socialstyrelsen, *Handläggning av ärenden som gäller barn och unga*, 2014-5-20.

⁶² Erfarenheter från pilottiden visar att det är viktigt att samordnartjänsten är minst 100% fördelad på en eller två personer.

8. Samverkan kring enskilda ärenden

Vid samverkan kring enskilda ärenden bör representanter från socialtjänst och Polismyndigheten delta samt den kompetens inom hälso- och sjukvård som antas behövas. Skulle det föreligga ett behov av någon ytterligare kompetens eller funktion bör en sådan representant ges möjlighet att delta. Åklagarmyndigheten brukar inte delta annat än i rättsliga samråd som sker på barnahus, men det utesluter inte möjligheten att bjuda in dem. I den mån samverkansmöten inte kan ske, exempelvis på grund av långa geografiska avstånd, bör det finnas förutsättningar för samverkan via videolänk eller telefonkonferens.

Vid samverkan i enskilda ärenden görs en arbetsfördelning och planering av hur myndigheterna ska samordna sina åtgärder i ärendet.

I de fall där RC-verksamheten genom ett barnahus erbjuder rättsliga och/eller konsultativa samråd⁶³ i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck bör sådana, där det är möjligt, hållas antingen inför eller i direkt anslutning till polisanmälan.

9. Säkerställande av kompetens

De samverkande myndigheterna ska säkerställa att de personer som ansvarar för ärendena har praktisk erfarenhet av och kompetens kring hedersrelaterat våld och förtryck, dess olika uttrycksformer och våldets konsekvenser på kort och lång sikt. Särskilt viktigt är bemötandet av barn och unga då de är i en särskilt utsatt belägenhet. Respektive myndighet ska tillgodose personalens behov av kompetensförsörjning. Det kan ske genom utbildningar och kompetensförsörjningsplaner samt att myndigheten inhämtar specifik kompetens i ärenden som kräver särskild kunskap, exempelvis i ärenden med transnationell kontext och kring könsstympning av flickor och kvinnor. Utbildningssatsningar bör ske i samverkan med länsstyrelsen i det egna länet, utifrån det nationella och regionala kompetensstödsuppdraget.⁶⁴

10. Dokumentation, uppföljning och utvärdering

I avtal/överenskommelse mellan de samverkande parterna, bör det regleras hur uppföljning och utvärdering av resurscentraverksamheten ska ske. Av uppföljning och utvärdering bör det också framgå på vilket sätt resurscentraverksamheten och den samverkan i enskilda ärenden som sker inom ramen för den verksamheten har förbättrat stödet till den utsatta målgruppen på individnivå och verksamhetsnivå. Uppföljning och utvärdering förutsätter att arbetet systematiskt dokumenteras. Ledningen ansvarar för att se till att det finns system för kontinuerlig uppföljning och utvärdering på verksamhets- och individnivå. Uppföljning och utvärdering bör efterfrågas kontinuerligt av ledningen, ingå i de överenskommelser som görs och vara gemensamma för de samverkande parterna.⁶⁵

⁶³ Läs mer om barnahus samråd i Rikspolisstyrelsen, *Delredovisning av regeringsuppdrag avseende gemensamma nationella riktlinjer kring barn som misstänks vara utsatta för brott och kriterier för landets barnahus*, 2009.

⁶⁴ Kompetensstödsuppdraget sker i samverkan mellan Socialstyrelsen, länsstyrelserna, Nationella kompetensteamet, Jämställdhetsmyndigheten, Nationellt centrum för kvinnofrid och Barnafrid.

⁶⁵ Se även SOSFS 2011:9 *Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete* samt [Juridisk information - Kunskapsguiden](#)

6. Att särskilt beakta i kontakten med yrkesverksamma

I kontakten med yrkesverksamma är det viktigt att resurscentras personal i alla lägen verkar för att myndigheterna gör hot- och riskbedömningar. Vid hot- och riskbedömningar är det viktigt att en använder sig av standardiserade bedömningsmetoder anpassade för resurscentras målgrupp. Bedömningsinstrumentet FREDA är exempelvis inte utformat för utsatthet i en hederskontext eller för barns utsatthet.⁶⁶

Av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4)⁶⁷ om våld i nära relationer framgår följande:

Riskbedömning

I en utredning som gäller

1. våldsutsatta vuxna,
2. den som är under 18 år och har utsatts för våld eller andra övergrepp av sin partner, eller
3. den som är under 18 år och har utsatts för hedersrelaterat våld

ska socialnämnden bedöma risken för ytterligare våld.

Allmänna råd

När socialnämnden gör riskbedömningen bör den använda en standardiserad bedömningsmetod.

Nämnden bör, med samtycke från den våldsutsatta, ta del av polisens bedömning av risken för fortsatt våld. Nämnden bör vidare delge polisen sin riskbedömning, om det inte finns hinder enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Bedömning av risk för fortsatt våld behöver göras kontinuerligt. Det ska inte ske enbart vid ett tillfälle och betraktas som ett slutgiltigt svar på frågan om vilka hot eller riskfaktorer som den våldsutsatta kan möta. Riskbedömningen behöver därför omprövas när situationen förändras eller nya omständigheter framkommer.⁶⁸

I riskbedömningar behöver även hänsyn tas till potentiella *sekundära offer* som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck. Det kan exempelvis röra sig om syskon till den utsatta eller om en partner till personen som myndigheterna har kontakt med.

⁶⁶ Socialstyrelsen, *Manual för FREDA. Standardiserade bedömningsmetoder för socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer*, 2014-6-15

⁶⁷ För kännedom pågår just nu ett arbete med att se över SOSFS 2014:4. Ny version av författningen kommer finnas framöver.

⁶⁸ Socialstyrelsen, *Våld - Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relation*, 2016-6-37

Standardiserade bedömningsmetoder kan vara ett stöd och komplement till det övriga utredningsarbetet, men de kan aldrig utgöra socialtjänstens hela utredning. Tillsammans med övrigt beslutsunderlag som socialtjänsten samlar in i sin utredning kan de dock göra det möjligt att identifiera problem, kartlägga risker och välja relevanta insatser⁶⁹.

Det är av yttersta vikt att myndigheten som ansvarar för att genomföra riskbedömningen säkerställer att dess personal har fördjupad kunskap och kompetens kring hedersrelaterat våld och förtryck.

Standardiserade bedömningsmetoder

När det gäller risk för att utsättas för hedersrelaterat våld finns instrumentet PATRIARK⁷⁰, en bedömningsmetod som är framtagen för att användas inom exempelvis Polismyndigheten och socialtjänsten (socialsekreterare inom socialtjänsten som har myndighetsutövning i sin arbetsbeskrivning). Bedömningen som görs enligt PATRIARK består av fem delar; en beskrivning av fallet och dess kontext, riskfaktorer, riskscenarier, riskhantering och slutsatser.

Socialstyrelsen har sedan 2018 haft ett regeringsuppdrag att vidareutveckla kunskapsstöd till kommuner och regioner. En del av Socialstyrelsens uppdrag handlar om att myndigheten ska vidta lämpliga åtgärder för att socialtjänsten ska ha tillgång till kunskapsstöd för att systematiskt bedöma stödbehov och risken för upprepat våld.⁷¹ Socialstyrelsens uppdrag kommer i denna del bland annat mynna ut i ett bedömningsstöd riktat till personal inom socialtjänsten som möter barn 12–17 år som kan vara eller har varit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Socialstyrelsens uppdrag ska slutredovisas i november 2021.

Vikten av samverkan vid hot- och riskbedömningar

Alla fall av hedersrelaterat våld och förtryck polisanmäls inte och det är viktigt att det finns kompetens även inom socialtjänsten att bedöma risken för utsatthet. Skyddade boenden kan också genomföra riskbedömningar. Sådana bedömningar ersätter dock inte socialtjänstens utredningsansvar. Om polisanmälan har gjorts gör polisen vanligtvis en riskanalys. Det är då viktigt att det finns ett samarbete mellan socialtjänst och polis. Nämnden bör enligt SOSFS 2014:4, med samtycke från den våldsutsatta, ta del av polisens analys av risken för fortsatt våld samt delge polisen sin riskbedömning, om det inte finns hinder enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Viktigt att nämna i sammanhanget är att den information som delas mellan myndigheterna vanligtvis sammanfattas i en promemoria som utgör arbetsmaterial. Själva riskbedömningen lämnas inte ut.

Såväl Polismyndigheten som Åklagarmyndigheten har publicerat ett nytt metodstöd respektive ny handbok om hedersrelaterad brottslighet. Metodstöden är interna

⁶⁹ Se även Socialstyrelsen, *Våld - Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*, 2016-6-37

⁷⁰ Belfrage, Henrik m.fl., *Assessing risk of patriarchal violence with honour as a motive: six years experience using the PATRIARCH checklist*, International Journal of Police Science and Management, Vol. 14. 1, 2012, sid. 20-29. [PATRIARK - Socialstyrelsen](#)

⁷¹ Regeringsbeslut 2018-06-07, S2018/03516/JÄM (delvis)

dokument som finns på respektive myndighets intranät. Polismyndigheten har också tagit fram nationella riktlinjer för polisära riskbedömningar.⁷² Riktlinjerna fastställer att riskbedömningar ska genomföras gällande personer som har utsatts för eller riskerar att utsättas för våld, hot om våld eller upprepade allvarliga trakasserier. För hedersrelaterat våld och förtryck används PATRIARK.

Av Polismyndighetens PM framgår att riskbedömningar ska genomföras för att bedöma vilka åtgärder som behöver vidtas för att skydda den utsatta personen och för att minimera risken för upprepad utsatthet. Vidare framgår att bedömningen utgör ett underlag för beslut om adekvata stöd- och skyddsåtgärder. En riskbedömning ska omprövas när situationen förändras eller då nya omständigheter framkommer.

Polismyndigheten har delat in riskbedömningarna i tre steg: initial, strukturerad och fördjupad riskbedömning. En *initial* riskbedömning görs av varje polisanställd som är skyldig att ta emot och upprätta en anmälan. Det gäller oavsett vilken händelse som polisanmäls. Om det blir aktuellt med en *strukturerad* riskbedömning ska det genomföras av utbildad personal inom brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten (BOPS). I det fall det blir aktuellt med en *fördjupad* riskbedömning ska det beställas av gruppchef för BOPS och utföras av analytiker vid regionens BOPS-verksamhet eller av underrättelseenheten i polisregionen.⁷³

I september 2019 infördes en hedersmarkering i Durtvå, polisens system för anmälningar och brottsutredningar. Syftet med hedersmarkeringen är att tidigt identifiera hedersrelaterade brott för att på så sätt kunna vidta rätt åtgärder initialt, under den fortsatta utredningen och i skyddsarbetet med de utsatta. Hedersmarkeringen i DUR2 är viktig, men det allra viktigare är att tillse att personalen har adekvat utbildning. Utan utbildning vet ansvarig polis inte när hen ska fylla i hedersmarkeringen, än mindre vad hen förväntas göra därefter.⁷⁴

Det kan vara så att socialtjänsten vill att RC-verksamheten ska bistå myndigheten vid genomförandet av hot- och riskbedömningar. Det kan exempelvis handla om att medverka i möten med socialtjänsten och den utsatta eller att socialtjänsten ger i uppdrag till RC-verksamheten att göra en hot- och riskbedömning. Det är viktigt att RC-verksamheten säkerställer att det finns adekvata strukturer och rutiner för detta. Viktiga aspekter som behöver tydliggöras i rutinerna är verksamhetens befogenheter att genomföra sådana bedömningar, eventuell dokumentationsplikt kopplat till insatsen, kompetensprofil för personal som utför dessa bedömningar samt hur säkerhet i förhållande till den utsatta målgruppen hanteras. I polisiära ärenden är det viktigt att socialtjänsten samverkar med BOPS och att RC-verksamheten i så fall bistår BOPS i deras riskbedömning.

⁷² Polismyndigheten, PM 2016:10

⁷³ För en mer detaljerad beskrivning av vad som ska göras inom varje del, se polisens PM 2016:10.

⁷⁴ Läs mer om polisens och åklagarens arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck genom att klicka här: [Polis och åklagare - Hedersförtryck \(hedersfortryck.se\)](https://www.hedersfortryck.se/)

7. Förutsättningar för att ge stöd och rådgivning till den utsatta målgruppen

Barn, unga och vuxna som är eller riskerar att bli utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor är en mycket utsatt grupp i samhället. De utsatta lever under stark kontroll och begränsningar och saknar möjlighet att påverka sitt livsutrymme. Flera känner en stor hopplöshet och maktlöshet. Att våga ha egna drömmar och mål i livet, att våga göra egna val och att vilja leva ett liv i frihet är något som kan kännas omöjligt och mycket avlägset för de utsatta. Därför har samhället ett stort ansvar i att stå upp mot all form av våld och förtryck och förmedla hopp om förändring och förbättring. Samhället har också ett stort ansvar i att se till att barn och unga samt vuxna får det stöd, hjälp och skydd som de är i behov av och har rätt till.

Insatser utan föregående behovsprövning

Av 3 kap 1 § SoL följer att socialnämnden ska svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det. Bestämmelsen ger socialnämnden stöd för att arbeta förebyggande med allmänna insatser som kan inriktas på olika sätt.⁷⁵ Stödet kan ges till enskilda i form av service utan behovsprövning. Förutsättningarna för att idag tillhandahålla insatser utan behovsprövning är att de ska vara allmänt inriktade och generellt utformade.

En förutsättning för att kunna erbjuda och bevilja individanpassade insatser till någon är att socialtjänsten utreder personens behov av stöd och hjälp. Detta då individuellt anpassade insatser förutsätter en behovsprövning i det enskilda fallet i enlighet med 4 kap. 1 eller 2 § SoL.

Att vända sig till myndigheter för att få stöd, hjälp och skydd kan många gånger vara en slitsam process. Den som är utsatt kan leva med en rädsla för sin egen säkerhet och därför underordna sig familjens krav. Det är ett stort steg att som utsatt vända sig till utomstående för att be om hjälp, när det i sig kan leda till upptrappat våld. Många har också funderingar kring vad samhället kan hjälpa till med och hur livet ska se ut efter att en har lämnat. Barn och unga kan också tveka inför att vända sig till socialtjänsten innan de fyllt 18 år, av rädsla för att myndigheten ska kontakta deras vårdnadshavare.

Mot bakgrund av ovanstående kan myndigheter ha svårt att nå den utsatta målgruppen och erbjuda stöd som den enskilda uppfattar som tänkbart och tillgängligt. Det kan därför behövas en lågtröskelverksamhet som utsatta på eget initiativ kan vända sig till, när motivationen och möjligheten finns. Genom att i ett tidigt skede tillhandahålla målgruppsanpassat och specialiserat stöd i form av insatser utan föregående individuell behovsprövning, kan samhället fånga upp dessa personer.

⁷⁵ Prop. 1979/80:1, sid. 188

Detta görs inte helt enkelt utifrån dagens regelverk. Inspektionen för vård och omsorg (IVO) har under flera år granskat socialtjänstens tillhandahållande av insatser utan föregående behovsprövning. Några av IVO:s beslut har även varit föremål för domstolsprövning.⁷⁶ Några av dessa fall har prövats i kammarrätten. Även om de målgrupper som tas upp i rättsfallen skiljer sig från målgruppen för RC-verksamheterna, är kammarrättens resonemang juridiskt relevant.

Kammarrätten konstaterar att insatser som ges utan föregående behovsprövning inte ska innehålla någon individuell anpassning utan vara lika för alla, det vill säga allmänt inriktad och generellt utformad. Emellertid får det anses ligga i sakens natur att även om en insats är allmänt inriktad och generellt utformad så sker det alltid en viss anpassning av insatsens innehåll utifrån den eller de personer som tar del av insatsen. Vidare menar Kammarrätten att det är svårt att sätta en precis gräns för när graden av individuell anpassning är av sådan omfattning att det inte längre är fråga om en godtagbar anpassning inom ramen för en allmänt inriktad och generellt utformad insats utan snarare är fråga om utformandet av en individuellt inriktad insats. Detta är en bedömning som istället får göras i det enskilda fallet.⁷⁷

Förväntad ny reglering gällande möjligheten att tillhandahålla insatser utan föregående behovsprövning

För att redogörelsen av rättsläget kring serviceinsatser ska bli så heltäckande som möjligt har vi även valt att redogöra för relevanta delar av slutbetänkandet *Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag* (SOU 2020:47) som nyligen har remissbehandlats.⁷⁸ Notera alltså att slutbetänkandets förslag som vi ska redogöra för inte lett till någon lagändring ännu.

Av ovan nämnda slutbetänkande framgår att dagens regelverk inte är tillräckligt flexibel då det lämnar begränsat utrymme att tillhandahålla insatser på något annat sätt än efter utredning och behovsprövning.⁷⁹ Utredningens bedömning är därför att regelverket för att tillhandahålla insatser till enskilda behövar vara flexibelt och lämna utrymme för socialnämnden att i större utsträckning än idag anpassa verksamheter efter lokala förutsättningar och behov. Förslaget är att det införs en bestämmelse som anger att socialnämnden får tillhandahålla insatser utan föregående individuell behovsprövning.

En sådan lagändring skulle underlätta utvecklingen av RC-verksamheterna. I sammanhanget är det av vikt att understryka att möjligheten till insatser utan behovsprövning enbart ska ses som ett komplement till behovsprövade insatser. Det är en enkel väg in till samhällets stöd och hjälp, men ska aldrig ersätta den ordning där en individ får sina individuella behov utredda. Personen ska i första hand utredas av socialtjänsten för att kunna erbjudas adekvata och individuellt anpassade insatser. För att fånga upp dem som av olika skäl inte kommer till socialtjänstens myndighetsutövande verksamheter är det ett bra komplement att kunna erbjuda en lågtröskelverksamhet som ett RC kan utgöra. Vidare är det myndigheternas ansvar att yrkesverksamma som möter en utsatt person vet att de också kan vända sig till länets resurscentrum för att få konsultation och vägledning i ärenden där det finns ett sådant stödbehov.

⁷⁶ SOU (2020:47) *Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag*, sid. 683

⁷⁷ Kammarrätten i Jönköping den 3 mars 2017 i mål nr 3252–15, den 15 mars 2018 i mål nr 3196 och den 28 mars 2019 i mål nr 3660–17.

⁷⁸ Remissvaren, som senast den 1 februari 2021 skulle ha inkommit till Socialdepartementet, finns att ta del av på regeringens webbplats.

⁷⁹ SOU (2020:47) *Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag*, sid. 688

Insatser utan behovsprövning till barn utan vårdnadshavares samtycke och vetskap

Av föräldrabalken (FB) framgår att det är vårdnadshavarens ansvar att tillgodose barnets behov. Enligt 6 kap 11 § FB har vårdnadshavaren både rätt och skyldighet att bestämma över barnets personliga angelägenheter. Emellertid ska vårdnadshavaren, i takt med barnets stigande ålder och mognad, ta allt större hänsyn till barnets önskemål och synpunkter. Utgångspunkten är att vårdnadshavare vill barnets bästa. Samtidigt förekommer det att barns och ungas utsatthet grundar sig i förtryck och våld som utövas av barnets familj och/eller släkt. Andra faktorer, såsom familjens rykte och heder kan ha ett mycket högre värde för föräldrarna, än omsorgen om barnets rättigheter. I en sådan kontext är individens behov sekundärt i förhållande till hela kollektivet bästa.

För en utsatt person i en hederskontext kan därför information om att hen har vänt sig till utomstående för hjälp öka risken för upprepat våld, då det av familjen kan uppfattas som ett sätt att vanhedra familjen. Utifrån barnets bästa är det därför avgörande att initiala insatser till barn och unga som lever i hederskontext kan ges utan vårdnadshavares kännedom. Det kan innebära hela skillnaden för att barn på ett säkert sätt ska våga ta kontakt, bygga upp förtroendet för samhället och utforska sina rättigheter och möjligheter.

Så som lagstiftningen ser ut i dag är den här frågan inte reglerad. Det lämnar utrymme för tolkning av myndigheters befogenheter att ge insatser utan behovsprövning till barn utan vårdnadshavares samtycke och vetskap. I dag finns det emellertid verksamheter som har kontakt med barn utan vårdnadshavares samtycke och vetskap, däribland ungdomsmottagningar, elevhälsovården och befintliga RC-verksamheter.

Uttalanden från JO i frågan

Det finns begränsad information om möjligheten att ha kontakt med barn och unga utan vårdnadshavares samtycke och vetskap inom ramen för en verksamhet som erbjuder serviceinsatser, alltså inte myndighetsutövande verksamhet. Närmast är det som finns kopplat till elevhälsans kontakt med minderåriga barn. Även om det inte är en helt oproblematisk jämförelse kan vi få viss vägledning av befintliga beslut från Justitieombudsmannen (JO).

JO har uttalat sig om myndigheters rätt att samtala med barn utan vårdnadshavares samtycke i några ärenden. I ett JO-beslut⁸⁰ gällande en skolsköterskas rätt att föra samtal med en elev född 2000 om hennes hemsituation, konstaterar JO att utgångspunkten, med hänsyn till elevens låga ålder (vid tillfället 12 år), var att samtalen kunnat hållas bara om vårdnadshavarna gett sitt samtycke. Vidare framgår att då vårdnadshavarna inte tillfrågats om sin inställning i saken fanns det inte förutsättningar för skolsköterskan att hålla samtalen.

JO:s kritik i det här enskilda fallet grundar sig i att barnet, med hänsyn till hennes låga ålder, inte hade möjlighet att bestämma i frågor som rör hennes personliga angelägenheter och därför var beroende av att vårdnadshavaren bestämde över detta. Beslutet bör inte tolkas som att yrkesverksamma aldrig får prata med barn utan att först inhämta vårdnadshavares inställning, utan att det i varje enskilt fall måste göras en bedömning av barnets mognad.

⁸⁰ JO:s beslut den 19 november 2013, dnr 1382–2012

I nämnda JO-beslut lyfts också frågan om sekretess i förhållande till vårdnadshavarna. JO skriver i denna del att skolsköterskan hade kunnat underlåta att berätta för vårdnadshavaren om vad som kommit fram vid samtalen om det funnits skäl att anta att eleven skulle komma att *lida betydande men* om information lämnades.

I 12 kap 3 § Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) finns en särskild bestämmelse om sekretess i förhållande till vårdnadshavare som gäller oavsett barnets ålder. Sekretessbestämmelsen möjliggör att skydda information som kan vara till men för barnet om det röjs.⁸¹

Sekretess till skydd för enskild även i förhållande till dess vårdnadshavare

Sekretess till skydd för en enskild gäller, om den enskilde är underårig, även i förhållande till dennes vårdnadshavare. Sekretess gäller dock inte i förhållande till vårdnadshavaren i den utsträckning denne enligt 6 kap. 11 § föräldrabalken har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör den underåriges angelägenheter, såvida inte

1. Det kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren, eller
 2. Om det annars anges i denna lag. (12 kap 3 § OSL)
-

Av Socialstyrelsens handbok *Utreda barn och unga – Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen*⁸² framgår att ovan nämnda sekretessregel tar sikte på de mest angelägna fallen, där det kan finnas behov av att skydda barnet mot vårdnadshavaren. Det kan vara fråga om särskilt integritetskänsliga uppgifter eller andra uppgifter som kan missbrukas av vårdnadshavaren på ett sätt som allvarligt skadar barnet. Vårdnadshavares rätt att ta del av uppgifter om barnet tunnans också ut i takt med att barnet blir äldre och bestämmanderätten flyttas över på den unge själv. Föräldrarna har inte längre rätt att ta del av personliga förhållanden som rör barnet, till exempel vad barnet har berättat för en läkare eller en socialsekreterare, när barnet har nått en viss mognad och utveckling i övrigt.⁸³

⁸¹ Sekretessbestämmelserna för myndigheter finns i Offentlighets- och sekretesslagen, OSL, på regeringens webbplats.

⁸² Socialstyrelsen, *Utreda barn och unga. Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen*, 2015-1-9

⁸³ Socialstyrelsen, *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten*, 2015-1-10, sid. 279

Detta är något som JO har skrivit om i ett beslut den 23 november 2018:⁸⁴

Barnets självbestämmande ökar med stigande ålder och mognad. Det innebär samtidigt att vårdnadshavarnas rätt att besluta om barnets personliga förhållanden tunnas ut ju äldre och mognare barnet blir. Det går inte att ange någon bestämd ålder för när ett barn själv kan bestämma i frågor som rör hans eller hennes personliga angelägenheter. Bedömningen av barnets mognad måste göras i varje enskilt fall (jfr prop. 1994/95:224 s. 35 och 54 samt JO 2006/07 s. 212, dnr 1059–2003 och 4857–2003).

När en elev har uppnått den ålder och mognad som krävs för att själv kunna bestämma om han eller hon vill tala med en kurator eller någon annan ur personalen på en skola, är elevens medgivande både en nödvändig och tillräcklig förutsättning för att hålla samtalet. Vårdnadshavarens samtycke behöver då inte hämtas in (jfr JO 2006/07 s. 212, dnr 1059–2003 och 4857–2003 samt prop. 2009/10:192 s. 16, 32 och 33).

Frågan om elevens vårdnadshavare ska informeras är givetvis beroende av vad som kommer fram i samtalen. Bedömningen måste göras utifrån vad saken gäller, elevens ålder och personliga mognad samt bestämmelserna om sekretess. AA var i 13–14-årsåldern när hon hade samtal med en skolkurator. Samtalen skedde på AA:s initiativ. Ett barn i den åldern har i många fall uppnått en sådan mognad att barnet själv kan bestämma om han eller hon vill tala med en kurator eller någon annan ur personalen på skolan, utan att barnets vårdnadshavare behöver samtycka till det. Jag har därför ingen invändning mot att kuratorn hade ett inledande samtal med AA, utan att BB:s samtycke till det hämtades in. Jag har ingen närmare kännedom om innehållet i samtalen mellan kuratorn och AA. Redan av det skälet saknar jag underlag för att ta ställning till om fortsatta samtal krävde BB:s samtycke eller om skolhälsovården borde ha informerat honom om det som kom fram i samtalen. Det är dessutom fråga om sådana bedömningsfrågor som JO brukar vara återhållsam med att ha synpunkter på. Jag lämnar därför den saken med de uttalanden som jag har gjort.

⁸⁴ JO:s beslut den 23 november 2018, dnr 3156–2016, sid. 3 samt sid 7–8

Förväntad ny reglering gällande möjligheten att ge insatser utan behovsprövning till barn utan vårdnadshavares samtycke och vetskap

Möjligheten att samtala med barn utan vårdnadshavares samtycke och vetskap har också utretts inom ramen för uppdraget att göra en översyn av socialtjänstlagen (2001:453) och vissa av socialtjänstens uppgifter (dir. 2017:39). Förslaget är att socialnämnden, utan vårdnadshavarens samtycke, ska få tillhandahålla insatser utan föregående individuell behovsprövning till barn som har fyllt 15 år.

I slutbetänkandets⁸⁵ framkommer att detta innebär att det inte heller finns någon skyldighet att fråga efter vårdnadshavarens inställning till insatsen. I praktiken innebär det ett förtydligande om att barn som fyllt 15 år ska kunna ta del av en insats utan att vårdnadshavare känner till det.

Utredaren lämnar inga förslag kopplat till öppna insatser utan vårdnadshavares samtycke till barn som är yngre än 15 år. Utredaren hänvisar istället till Socialstyrelsens regeringsuppdrag kopplat till frågan.⁸⁶

Välförankrade rutiner

Det vilar ett tungt ansvar på de som har kontakt med och ger insatser till barn, i synnerhet utan föregående individuell behovsprövning. För att stödet som regionala resurscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck erbjuder ska leda till att barnet faktiskt blir hjälpt, är det viktigt att skapa rutiner för hur personal ska agera i kontakt med barn.

Det får under inga omständigheter hända att information om att ett barn riskerar att fara illa stannar hos verksamheten på grund av okunskap, osäkerhet kring anmälningsplikt eller bristfälliga rutiner. Det krävs att verksamhetens personal har praktisk erfarenhet av och kompetens kring hedersrelaterat våld och förtryck, våldets konsekvenser samt bemötande av barn, inte minst våldsutsatta barn. Barn som kommer i kontakt med verksamheten ska bli informerade om att de som arbetar i verksamheten är skyldiga att anmäla till socialnämnden om de får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. Hur en ska framföra detta till barnet blir avgörande för att barnet ska förstå varför det finns en sådan lag. Annars finns en risk att agerandet blir kontraproduktivt och barnet i stället undviker att berätta om saker som hen har varit utsatt för. Utgångspunkten i arbetet måste vara att barn som aktivt tar kontakt och söker hjälp från vuxenvärlden, gör det för att de vill ha hjälp. De behöver en vuxen person som förmedlar att de nu har tagit det svåraste steget och ska våga lita på att den vuxna agerar för barnets bästa i alla lägen, även om det innebär en orosanmälan till socialtjänsten eller polisanmälan. Det krävs därför adekvata rutiner för hur orosanmälan till socialtjänstens myndighetsutövande verksamheter och polisanmälan ska göras. Verksamheten måste också tydliggöra hur personal ska agera i situationer där det finns oro för ett barn som är anonym i kontakten med verksamheten. För att rutinerna ska få genomslag i arbetet är det viktigt att de är välförankrade och implementerade i verksamheten.

Vid framtagande av rutiner kring stöd till barn, unga och vuxna som är eller riskerar att bli utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, barnåktenskap, tvångsäktenskap och könsstympling av flickor och kvinnor kan Nationella kompetensteamet vara behjälplig.

⁸⁵ SOU (2020:47) *Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag*, sid.708

⁸⁶ Regeringsbeslut 2019-11-14, S2019/04727/FST (delvis)

8. Stöd och rådgivning till den utsatta målgruppen

I syfte att underlätta anpassningen till lokala förutsättningar och behov har den nationella samordningen gjort en ansats att fastställa ramarna kring vad stöd till den utsatta målgruppen, innehållsmässigt, kan vara. *Hur* stödet ges måste bestämmas på regional nivå då geografiska förutsättningar och behov kan påverka utformningen.

En viktig aspekt för verksamheter som ska ge stöd till utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck är säkerheten. Nationella samordningen har tillsammans med de som medverkat under projektperioden tagit fram säkerhetsrekommendationer⁸⁷ för RC-verksamheterna som fokuserar på det praktiska arbetet med unga vuxna och vuxna som är eller riskerar att bli utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. RC-verksamheterna kommer framgent behöva ta fram säkerhetsplaner även för arbetet med minderåriga. Nationella kompetensteamet kommer att bistå RC-verksamheterna i det arbetet.

Stödets och rådgivningens innehåll

Som tidigare nämnts framgår av 3 kap 1 § SoL att socialnämnden ansvarar för omsorg och service, råd, stöd och vård, ekonomiskt bistånd och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det. En regional, kommun- och myndighetsgemensam verksamhet som ger råd och stöd till barn och vuxna som är eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck, barnåktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor är ett exempel på en sådan serviceinsats.

Av slutbetänkandet *Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag* (SOU 2020:47), framgår att det inte finns en entydig definition av begreppet service. Som nämnts tidigare används det i praktisk tillämpning för att beskriva sådan verksamhet inom socialtjänsten där rådgivning och stöd till enskilda ges i form av generellt utformade insatser som är öppna för alla – det vill säga *insatser som tillhandahålls utan föregående individuell behovsprövning*. Insatsen planeras och organiseras utifrån efterfrågan och socialtjänstens bedömning av olika målgruppers behov.⁸⁸

⁸⁷ Säkerhetsrekommendationer. Hedersrelaterat våld och förtryck – en vägledning till resurscentraverksamheterna i pilotlänen, 2020

⁸⁸ SOU (2020:47) *Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag*, sid. 672

Nedan ges en vägledning i vad RC-verksamheterna kan ge för typ av stöd till den utsatta målgruppen. Avsnittet inleds med fyra principer som RC-verksamheterna vilar på i arbetet med den utsatta målgruppen.

1. Ett starkt barnrättsperspektiv ska genomsyra arbetet och verksamheten.
2. Skydd för barn, unga och vuxna som är eller riskerar att bli utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck, barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor ska alltid komma i första hand.
3. Den utsatta ska få ett professionellt bemötande som präglas av spetskompetens kring hedersrelaterat våld och förtryck och förståelse för hans livssituation.
4. Stöd och hjälp till den utsatta målgruppen ska ges i samverkan och med den utsattas behov i fokus.

- **Samtalsstöd.** Viktigt att RC-verksamheten formulerar vad syftet med kontakten är. Utifrån att RC-verksamheten är en serviceinsats utan individuell behovsprövning är det viktigt att stödet inte övergår till att vara behandlande. Det är lämpligt att det avgränsas till att vara informativt, stödjande, vägledande och motiverande. När det gäller minderåriga, beakta det som redan nämnts i ovanstående avsnitt.
- **Slussfunktion in till socialtjänstens myndighetsutövande verksamheter, polisen, hälso- och sjukvårdens olika verksamheter och civilsamhällesorganisationer.** Det kan exempelvis ske genom att RC:s personal hjälper en utsatt att få kontakt med exempelvis socialtjänsten.
- **Praktiskt stöd.** Exempelvis genom att RC:s personal är med som stöd i samtal med socialtjänsten, skolan eller tjej- och kvinnojouren, om den utsatta samtycker till det.
- **Stöd till myndigheter vid genomförande av hot- och riskbedömningar.** I polisiära ärenden är det viktigt att riskbedömningar görs av BOPS men att RC:s personal bistår vid behov.
- **Konsultativt stöd i myndigheternas säkerhetsplanering kring den som är utsatt.**
- **Stödsamtal för unga vuxna som flyttat till kommunen efter att ha levt skyddade under en längre tid.** Det kan handla om att vara ett stöd i kontakt med socialtjänsten och vården, men även att vara en kontakt som utsatta kan höra av sig till om de inte har ett existerande nätverk.

Detta avsnitt är fortfarande under utveckling och den nationella samordningen har en pågående dialog med befintliga RC-verksamheter kring vad stöd till utsatta kan innebära.

9. Informationshantering inom verksamheterna

I verksamheter som är myndighetsgemensamma kan dokumentationsskyldigheten skilja sig åt beroende på om det är rådgivning och stöd som kommunen ansvarar för eller om ansvarig är personal som är knuten till exempelvis hälso- och sjukvård. RC-verksamheterna kan vara organiserade på olika sätt och därför är det viktigt att huvudman/huvudmännen har rutiner kring vad som gäller för de olika funktionerna.

Aktuell lagstiftning

Nedan följer en kort genomgång av regelverket kring dokumentation avseende de delar som kommunen ansvarar för. Närmare vägledning kring andra myndigheters eller hälso- och sjukvårdens dokumentationshantering lämnas inte, då det finns separata riktlinjer om det.⁸⁹

Av 11 kap 5 § SoL framgår att handläggning av ärenden som rör enskilda och genomförandet av beslut om stödinsatser, vård och behandling ska dokumenteras. Dokumentationen ska visa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse.⁹⁰ Dokumentationsskyldigheten gäller idag alltså endast vid handläggning av ärenden och genomförandet av vissa insatser som föregåtts av beslut.

Mot bakgrund av att det i dag inte ställs några krav på dokumentation för verksamheter som erbjuder serviceinsatser är det viktigt att huvudman beslutar om hur informationshanteringen inom verksamheten ska se ut. Resonemanget i nästa avsnitt kan möjlighet hjälpa till i det resonemanget.

⁸⁹ Se HSLF-FS 2016:40 *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om journalföring och behandling av personuppgifter i hälso- och sjukvård*. Se även Socialstyrelsen, *Journalföring och behandling av personuppgifter i hälso- och sjukvården – Handbok vid tillämpning av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2016:40) om journalföring och behandling av personuppgifter i hälso- och sjukvården*, 2017-3-2.

⁹⁰ Se även Socialstyrelsen, *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten*, 2015-1-10, sid 200ff.

Förväntad ny reglering kopplat till dokumentationsskyldighet

Utredningen om en hållbar socialtjänst föreslår att samma huvudregel om dokumentationsskyldighet bör gälla vid genomförandet av *alla* insatser, oavsett om de ges efter behovsprövning eller utan behovsprövning.⁹¹

Kraven på dokumentation syftar till att:

- stärka enskildes rättssäkerhet
- möjliggöra uppföljning, utvärdering och kvalitetssäkring av verksamheten
- utgöra stöd för kunskapsutveckling.⁹²

För att undvika att informationshanteringen i verksamheten blir för omfattande betonas i betänkandet att dokumentationen enbart ska omfatta sådant som är relevant för att kunna följa upp insatsens effekter. Utredningen föreslår också att socialnämnden, om det finns särskilda skäl, får bestämma att uppgifter om en enskildas personliga förhållanden inte ska dokumenteras vid genomförande av en insats utan föregående individuell behovsprövning⁹³.

Ändamålsenlig dokumentation är en central del i processen att ta fram beprövad erfarenhet. Det blir svårt att bedöma om en insats har bidragit till en positiv utveckling på sikt och för vilka grupper utan dokumentation. Samtidigt är det viktigt att värna om individers möjlighet att vara anonyma i kontakten med verksamheten, i synnerhet när det gäller barn, unga och vuxna som lever i en hederskontext, då det annars kommer att vara svårt att nå just dessa personer.⁹⁴

En tydlig och utförlig dokumentation kring den stödsökandes berättelse och personalens eventuella observation kan utgöra ett viktigt underlag i ett pågående eller kommande brottsmål eller LVU-förhandling. Dokumentationen kan även fungera som underlag när/om exempelvis barnet/den unga tar tillbaka sin berättelse samt i motivationsarbetet när den som är i behov av stöd, hjälp eller skydd börjar vackla i sitt beslut.

Det är av vikt att kunna tillförsäkra en ändamålsenlig dokumentation samt anonymitet genom tydliga rutiner för personuppgiftsbehandling. En sådan rutin kan vara att verksamheten för minnesanteckningar. Verksamheten behöver ha rutiner kring hur länge minnesanteckningarna ska finnas och hur dessa ska rensas.

Minnesanteckningar betraktas som arbetsmaterial och enligt 2 kap 12 § Tryckfrihetsförordningen (TF) blir minnesanteckningar allmänna handlingar bara om de expedieras eller arkiveras. Om en tjänsteperson ”väljer att för eget framtida bruk spara minnesanteckningar (...) innebär det inte att de har arkiverats och därigenom blivit allmänna handlingar (RÅ 1999 ref. 36)”.⁹⁵ Huvudregeln i 2 kap. 10 § 1 st TF att handlingar i ett ärende blir allmänna när ärendet avslutats gäller alltså inte minnesanteckningar i det fall att de regelbundet rensas.

⁹¹ SOU (2020:47) *Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag*, sid. 728. Läs även övriga avsnitt gällande dokumentation i slutbetänkandet.

⁹² SOU (2020:47) *Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag*, sid 728

⁹³ SOU (2020:47) *Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag*, sid 729

⁹⁴ SOU (2020:47) *Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag*, sid 729

⁹⁵ Hed, Irja, *Sekretess! – Handbok om offentlighets- och sekretesslagstiftningen*, 19 uppl., 2019, sid. 19

Förutsättningar för personuppgiftsbehandling

Frågor om dokumentation är nära sammankopplade med behandling av personuppgifter. Utgångspunkten är EU:s dataskyddsförordning (GDPR).⁹⁶ I artikel 6 i denna förordning anges att behandling endast är laglig om och i den mån åtminstone ett av de i artikeln uppräknade villkoren är uppfyllt. Behandling får bl.a. ske om det är nödvändigt för att fullgöra en rättslig förpliktelse för den personuppgiftsansvarige (Artikel 6.1 c) och om det är nödvändigt för att utföra en uppgift av allmänt intresse (artikel 6.1 e). Av tidigare nämnda slutbetänkande framgår att behandling av personuppgifter är laglig vid genomförande av insatser utan behovsprövning⁹⁷. För en mer utförlig redogörelse av förutsättningarna för behandling av personuppgifter och utredningens resonemang kring möjligheten att behandla personuppgifter utifrån dessa förutsättningar se avsnitt 15.10.1 och 17.5.2 i slutbetänkandet⁹⁸.

96 Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning)

97 SOU (2020:47) *Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag*, sid. 734

98 SOU (2020:47) *Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag*

10. Förväntad ny reglering i övrigt att beakta

De kommuner och regioner som ingår i RC-verksamheterna kommer att behöva förhålla sig till regeringens proposition *Förebyggande av våld i nära relationer* (2020/21:163) då denna innehåller förslag på lagändringar som föreslås träda i kraft under 2021. Bland annat föreslår regeringen att det i socialtjänstlagen (2001:453) ska införas en bestämmelse om att det till socialnämndens uppgifter hör att verka för att personer som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende. Detta förväntas leda till att många kommuner kommer att starta upp stödverksamheter för våldsutövare. En del kommuner bedriver redan sådan stödverksamhet i anslutning till verksamhet som tillhandahåller stöd till våldsutsatta. Av propositionen framgår det att när sådan verksamhet bedrivs ska socialnämnden ta hänsyn till säkerheten för, och behoven hos, våldsutsatta och deras närstående.

Det är av yttersta vikt att RC-verksamheten behåller den målgruppsavgränsning som finns i dag och inte utökar verksamheten till att även omfatta våldsutövare mot bakgrund av hänsyn till de utsattas säkerhet och trygghet.

I samma proposition föreslår regeringen att det i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska införas en sekretessbrytande bestämmelse som gör det möjligt för socialtjänsten och hälso- och sjukvården att under vissa förutsättningar lämna uppgifter till Polismyndigheten som rör en enskild eller en närstående till den enskilde i syfte att förebygga att det mot den närstående begås ett allvarligare vålds-, frids- eller sexualbrott. Detta är något RC-verksamheterna kan behöva förhålla sig till om/när lagförslaget träder i kraft, och skapa rutiner för.

Övrigt aktuellt är att regeringen har i proposition *Barn som bevittnar brott* (2020/21:170) föreslagit att stärka det straffrättsliga skyddet för barn genom att göra det straffbart att utsätta ett barn för att bevittna vissa brottsliga gärningar, såsom vålds- och sexualbrott, i nära relation.

11. Kvalitetssäkring och uppföljningsmodell

Satsningen på regionala resurscentra handlar om att skapa goda förutsättningar på regional nivå, för att en av våra mest utsatta grupper i samhället ska få specialiserat och anpassat stöd av god kvalitet. För att säkerställa att en verksamhet gör rätt sak vid rätt tillfälle och på rätt sätt krävs systematiskt kvalitetsarbete. En ledstjärna i kvalitetsarbetet är Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9).

För att förbättra möjligheterna för RC-verksamheterna att systematiskt följa upp och kvalitetssäkra sitt arbete har den nationella samordningen med hjälp av Sweco tagit fram en uppföljningsmodell som omfattar de gemensamma målen, indikatorer och uppföljningsverktyg. Nationella samordningen har samordnat arbetet tillsammans med en utsedd arbetsgrupp bestående av RC-verksamheternas samordnare/chefer.

Syftet med uppföljningsmodellen är att säkerställa att RC-verksamheterna arbetar ändamålsenligt för att uppnå målen. Vidare ska den framtagna uppföljningsmodellen fungera vägledande och underlätta för verksamheterna att tillämpa en systematik i uppföljningen av det interna arbetet. Modellen är gemensam för samtliga RC-verksamheter. Även om utformningen av aktiviteterna inom respektive verksamhet kan skilja sig åt erbjuder uppföljningsmodellen ett gemensamt ramverk som ämnar att främja likvärdig utveckling av RC-verksamheterna.

Uppföljningsmodellen grundar sig i de gemensamma målen. Till varje målområde finns ett antal indikatorer kopplade. De totalt 15 framtagna indikatorerna är baserade på de gemensamma nämarna för resurscentra och syftar till att synliggöra och följa upp om aktiviteter har genomförts och om målen har uppnåtts.

I uppföljningsmodellen ingår följande:

- Användarmanual för uppföljningsmodellen
- Statistikmall för dokumentation över inkomna ärenden⁹⁹
- Excelverktyg för verksamhetsuppföljning
- Informationsbrev och utvärderingsenkät för utbildningsinsatser
- Informationsbrev och utvärderingsenkät för vägledning/konsultationer till yrkesverksamma

Uppföljningsmodellen ska testas av befintliga RC-verksamheter under 2021. Därefter kan en revidering behövas av de delar som inte fungerat som det var tänkt.

⁹⁹ Detta underlag kommer framöver att möjliggöra och förenkla djupare analyser och jämförelser mellan länen.

Övriga dokument framtagna av nationella samordningen

Utöver föreliggande policydokument har den nationella samordningen inom ramen för resurscentrauppdraget tagit fram följande dokument i samverkan med pilotlänen:

- *Nationell plan för utvecklingen av regionala, kommun och myndighetsgemensamma resurscentra mot hedersrelaterat våld och förtryck, 2021*
- *Manual för uppföljning av regionala-, kommun och myndighetsgemensamma resurscentra mot hedersrelaterat våld och förtryck och tillhörande dokument, 2021*
- *Säkerhetsrekommendationer. Hedersrelaterat våld och förtryck – en vägledning till resurscentraverksamheterna i pilotlänen, 2020*
- *Projektplan för nationella samordningen av länsstyrelsernas uppdrag att stödja utvecklingen av regionala resurscentra, projektperioden 2019-2020*

*Det är värt vilket pris som helst att få se en slocknad blick lysa upp på nytt,
få se ett leende tändas hos den som tycktes ha glömt bort att le, få se tillit
vakna på nytt hos den som inte längre trodde på något eller någon.*

Hélder Câmara

Referenslista

Barnafrid, *Slutrapport – utvärdering av Barnahus*, Linköpings universitet 2018

Barnafrid, *Slutrapport av uppdrag om att stärka Barnahusens kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck*, Linköpings universitet 2021

Belfrage, Henrik m.fl., *Assessing risk of patriarchal violence with honour as a motive: six years experience using the PATRIARCH checklist*, International Journal of Police Science and Management, Vol. 14. 1, 2012

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning)

Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), *GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) SWEDEN*, Council of Europe, 2019

Hed, Irja, *Sekretess! – Handbok om offentlighets- och sekretesslagstiftningen*, 16 uppl., 2019

HSLF-FS 2016:40 *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om journalföring och behandling av personuppgifter i hälso- och sjukvård*

JO:s beslut den 19 november 2013, dnr 1382–2012

JO:s beslut den 23 november 2018, dnr 3156–2016

Kammarrätten i Jönköping den 3 mars 2017 i mål nr 3252–15, den 15 mars 2018 i mål nr 3196 och den 28 mars 2019 i mål nr 3660–17

Länsstyrelsen Östergötland, *Våga göra skillnad. En vägledning för skydd, stöd och rehabilitering av unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck och/eller som riskerar att bli gifta mot sin vilja eller som har blivit gifta mot sin vilja*, 2014

Länsstyrelsen Östergötland, *Att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Slutredovisning av länsstyrelsernas uppdrag att främja och lämna stöd till insatser*, Rapport 2015:6

Länsstyrelsen Östergötland, *Förstudie inför att utveckla resurscentra*, dnr 4951–2018

Länsstyrelsen Östergötland, *Delredovisning av regionala resurscentra för våldsutsatta*, dnr 4172–2019

Länsstyrelsen Östergötland, *Slutrapport 2018–2019: Regionala resurscentra för våldsutsatta med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck*, Rapport 2020:4

Länsstyrelsen Östergötland, *Hedersrelaterat våld och förtryck. Handbok för skola och socialtjänst om skyldighet att se och hjälpa utsatta*, 2010, reviderad 2020

Länsstyrelsen Östergötland, *Metodstöd för samverkan. Hur kan myndigheter och organisationer stödja varandra för att möta individer som är utsatta för hedersrelaterat våld?* 2010, reviderad 2020

Länsstyrelsen Östergötland, *Slutrapport 2020. Regionala resurscentra för våldsutsatta med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck*, Rapport 2021:7

Migrationsverket, *Är du gift? Utredning av handläggning av barn som är gifta när de söker skydd i Sverige*, Rapport 2016-03-29

Myndigheten för skolutveckling, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen, *Strategi för samverkan – kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa*, 2007-123-31

Nationellt centrum för kvinnofrid, *Våld mot hbtq-personer – en forsknings- och kunskapsöversikt*, NCK-rapport 2018:1

Polismyndigheten, PM 2016:10

Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen. Diarienumr: A014.855/2020 sak nr 429

Regeringens proposition 1979/80:1 *Om socialtjänsten*

Regeringens proposition 2019/20:131 *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet*

Regeringens proposition 2020/21:163 *Förebyggande av våld i nära relationer*

Regeringens proposition 2020/21:170 *Barn som bevittnar brott*

Regeringsbeslut 2017-12-18, S2017/07420/JÄM (delvis)

Regeringsbeslut 2018-06-07, S2018/03516/JÄM (delvis)

Regeringsbeslut S2018/03927/JÄM (delvis)

Regeringsbeslut 2019-11-14, S2019/04727/FST (delvis)

Regeringsbeslut 2020-12-17, A2020/02662, A2020/02621 (delvis)

Regeringsbeslut 2020-12-17, A2020/02655, A 2020/02621 (delvis)

Regeringsbeslut 2020-12-22 Fi2020/00609 m.fl.

Regeringsbeslut S003/78/ST

Regeringens skrivelse 2016/17:10, *Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid*

Rexvid, Devin, *Resurscentra mellan idé och verklighet*, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet, 2021

Rikspolisstyrelsen, *Delredovisning av regeringsuppdrag avseende gemensamma nationella riktlinjer kring barn som misstänks vara utsatta för brott och kriterier för landets barnahus*, 2009

Rädda Barnen, *Ensamkommande barn i nätverkshem – erfarenheter från projektet Access*, 2019

Socialstyrelsen, *Socialnämndens ansvar för polisanmälan vid misstanke om brott mot barn*, 2012-4-1

Socialstyrelsen, *Till dig som är skyldig att anmäla oro för barn. Information till dig som är anmälningsskyldig enligt 14 kap 1 § socialtjänstlagen*, 2014-6-20

Socialstyrelsen, *Barn som far illa eller riskerar att fara illa. En vägledning för hälso- och sjukvården samt tandvården gällande anmälningsskyldighet och ansvar*, 2014-10-4

Socialstyrelsen, *Manual för FREDA. Standardiserade bedömningsmetoder för socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer*, 2014-6-15

Socialstyrelsen, *Utreda barn och unga. Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen*, 2015-1-9

Socialstyrelsen, *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten*, 2015-1-10

Socialstyrelsen, *Våld – Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*, 2016-6-37

Socialstyrelsen, *Journalföring och behandling av personuppgifter i hälso- och sjukvården. Handbok vid tillämpning av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2016:40) om journalföring och behandling av personuppgifter i hälso- och sjukvården*, 2017-3-2

Socialstyrelsen, *Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta. Analys av socialtjänstens handläggning*, 2017-11-17

Socialstyrelsen, *Analys av situationen i socialtjänsten våren 2017. Fokus på ensamkommande flickor, yngre barn, nätverksplaceringar samt suicidrisk – delrapport 3*, 2017-6-14

Socialstyrelsen, *Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta. Vägledning för socialtjänsten*, 2019-2-3

Socialstyrelsen, *Dödsfallsutredningar 2016–2017*, 2018-1-37

SOSFS 2011:9 *Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete*

SOSFS 2014:6 *Handläggning av ärenden som gäller barn och unga*

SOU (2020:47) *Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag*

Sveriges internationella överenskommelser, *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet*, Istanbul 11 maj 2011, utgiven av utrikesdepartementet, dnr 2014:13

TRIS, Tjejers rätt i samhället, *Trippelt utsatt. Hedersrelaterat våld och förtryck bland ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning*, 2012

TRIS, Tjejers rätt i samhället, *Gömd & Glömd – en rapport om hedersrelaterat våld och förtryck mot vuxna med intellektuell funktionsnedsättning*, 2020

Länsstyrelsen skapar samhällsnytta genom rådgivning, samordning, tillstånd, tillsyn, prövning, stöd och bidrag. Vi skyddar miljön, ser till att viktiga natur- och kulturvärden bevaras och skapar förutsättningar för att utveckla landsbygden och näringslivet i länet. Vi har även samhällsviktiga uppdrag inom bland annat krisberedskap, sociala frågor, djurskydd och samhällsplanering. På så sätt bidrar vi till Länsstyrelsens vision om ett livskraftigt Östergötland

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND